

„Varpas“ išleidžiamas
Tilžėje 20 kiekvieno
mėnesio. Metinė prekė
su prisiuntimu:
Rusijoje uždeng-
tose gramotose . 6 rubl.,
Prusuose . . . 4 mark.,
Amerikoje ir kitur 5 mark.

VARPAS

Appgarsinimai „Varpe“
kaštuoja už kiekvieną ke-
tvirtai dalį eilutę smulkiu
raštu spausta 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje T i l ž ė j e.
(Tilsit, Ostpreussen.)

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Badas Maskolijoje.

Badas, baisi tai nelaimė, kokia žmones pasiekia. Bažnyčiose meldžiame Dievo, giedodami, idant Jisai nuo bado mus apsaugotų, ir tą žodį pirmiausiai tarp kitų nelaimių statome dėlto, kad badas baisiausia yra tarp kitų nelaimių, galinčių žmones pasiekti. Mūsų ir taip nuvargintą kraštą, ačių Dievui, badas jau seniai neatlankė, tiktai atmename, kad seneliai pasakojo, buk kada tai žmonės maitinosi balandomis ir kitokiomis žolėmis, buk į vietą duonos valgę pušių ir kitokių medžių ugius. Du metu pagrečiam: 1867 ir 68 m. turėjome sunkius metus, bet juose vis-gi žmonės nuo laukų surinko nors dvigubą sėklą; neužteko tai ant maisto žmonių, bet vis-gi šiek-tiek dar buvo, įpač, kad turėjome ir užėdytų javų ir nuo kitų metų. Atmenamė, kad per tuodu du metu sunku buvo gyvėti, kad neretai ukinįkai, turintieji savo ukį, uždarę namus, su visa savo šeimyną traukė į kitą kraštą, kur jų nieks nepažino, idant ten ubagaudami maitytusi. Neretai naktimis beduoniai užpuldinėdavo ukinįkus turinčius dar šiek-tiek javų, idant juos sau paveržtų. Potam žmones užpuolė ligos, kurios sumažino skaitlių (burnų) duonos jieskančių ir šiek-tiek palengvino gyvenimą užsilikusiems.

Tuose laikuose vienok neužaugims pasiekė siaurą kraštą, neužėmė jisai nė Lietuvos: pasiekė tris pavietus Suvalkų rėdybos, truputį Kauno ir Vilniaus rėdybų; kitur, nor nebuvo didelio užaugimo, bet vis-gi jis užteko dėl maisto gyvėtojų. Šimetinis neužaugims, pasiekiantis Maskoliją, užima tokius plotus, kokių jau neatmena šiadien gyvenanti žmonės Europoje: Visiškai neužaugo, taip, kad nebuvo ką rinkti nuo laukų, 13 rėdybose, negerai užaugo visame beveik juodžemės krašte Maskolijos, t. y. krašte, kur visada budavo geriausi užaugimai. Jai paskutinės, juodžeminio krašto rėdybos galės dar šiaip taip išsimaityti surinktais ir užėdytais javais, tai jau gyvėtojai trilikos pirmiaus paminėtų rėdybų visiškai badą kenčia, o tų juk skaitlius išneša trigubą skaitlių gyvėtojų visų lietuviškų rėdybų.

Iš maskoliškų laikraščių, kaip kur, atsiliepė garsas, kad šimetinis badas siekiantis 13 maskoliškų rėdybų, turinčių gal geresnę žemę neng žemė mūsų krašto, ne tiek paeina iš atmosferiškų priežasčių, kiek nuo apleisto senoviško ukiavimo gyvėtojų tų rėdybų, ir kad dabar atsiradęs badas, yra tai pradžia perijodiško badavimo, turinčio pasiekti daugumą tų rėdybų prie menkiausios atmosferiškos priežasties, kokia kitur galėtų tik sumažinti vaisingumą žemės, čia gimditurinti visišką neužaugimą. Ukinįkas rytinių maskoliškų rėdybų nepažįsta mėslo: jisai sėja ant išplėstų naujių, kol pasėta sėkla vaisių išduoda — bet kada jau žemė tapė išliežta ir ant tos vietos jau javai neužauga, jisai ją apleidęs toliau vėl naujieną plėšia ir ant jos sėkla sėja. Toksai vienok ukiavimas galimas yra tiktai tol, pakol plotai žemės mažai apgyvėti ir neaprubežiuoti. Dabar vienok ir rytuose žemė jau tirščiau apgyvėta ir kiekvienas ukinįkas gina savo rubežius; senovės ukiavimo vesti jau negalima, bet gyvėtojai seno budo nepermainė. Tai priežastis ateinančių badavimų tose rėdybose. Kaltė tai rodos pačių gyvėtojų, bet ne visai: juk ne galima reikalauti nuo tamsaus žmogaus, kad jisai viską pats atrastų, o čia ikišiol nieks jo nepamokino — valdytojai reikalavo tiktai mokesčių, bet už juos nieko naudingo neplatino. Mūsų krašte valdytojai susiaurina naudą dėl nemaskolių, katalikų, apdovanoja ja atėjusius maskolius — rytinėse rėdybose nėra nuo ko nors atimti, idant maskoliams dovanas dovanotų. Apie pagerinimą tikrą gyvenimo ne tiktai valdytojai tenai ikišiol nesirupino, bet kaip ir pas mus, bandymus susidraugavimo žmonių tankiausiai stabdė visokiais formalizmais.

Atėjus vasarai, pasirodė, kad laukuose rytinių rėdybų nėra ko rinkti, tąsyk valdytojai suprato, kad negerai, nės badas gal pagimdyti maistus tarp alkstančių ir dėlto pamislyjo apie pagalba dėl baduojančių. Iš pradžios tapė asiguota apie 20 mil. rublių pašalpos, bet toji neužteko nė ant pirkimo sėklos dėl užsėjimo laukų

ant ateinančių metų. Pagal nuomonę rašėjų, iki ateinančių metų prireiksia asiguoti apie 100 mil. rub. Jaigu pridėsime pašalpa grudais ir pinigais iš privatiškų aukų, išpuls, kad jų reikia rokuoti šimtais milijonų rublių. Viskas tas, pagal nuomonę žmonių, yra vaisius neiszminties Maskolijos biurokratų — administratorių. Ant nedaleidimo bado daug mažiau būtų reikėję aukų, neng dabar dėl gelbėjimo baduojančių — bet apie tai pirma tie garbingi nupenėti administratoriai nepasirupino, tiktai pinigus dalino ant visai neproduktyškų reikalų. Jai pažiūrėsi į baduojančias rėdybas, vargiai bo rasi ten nors vieną žemdarbystės mokslavietę; nėra ten žemdarbystės draugysčių, nieko kas ukystę pakelti galėtu, bet užtatai atrasi jai mažiau kaip dėl mūsų mūsų krašte, vis-gi užtektinai, visokių nenaudiugų, blėdingų formališku apsunkinimų.

Kaip tasai nelaimingas Maskolijoje atsitikimas, kaip šauksmas prašantis pagalbos, atsilieps širdyse lietuvių? Ne tiktai visi gaivalai Maskolijos, kaip va mūsų pusbroliai latviai, finnai ir kiti neša savo aukas baduojantiems, bet skubina su pašalpa net svetimos tautos: Anglijoje Amėrikoje irengti yra tam tikri komitėtai dėl rinkimo pagalbos baduojantiems maskoliams. Mes sujungti drauge, tik-gi arčiau stovime prie baduojančių, neng Anglijonai arba Amėrikonai! Ne užginame, kad mes Maskolijoje baisiausiai maskolių valdžių prispausti ir nuskriausti (jai jau neminėsime ko kito, tai nėra Maskolijoje tautiško gaivalo, kuomi kniga tėviškoje kalboje būtų uždrausta, kaip tai yra lietuviams), kad maskoliai mūsų varguose nesiskubina su savo dėl mūsų pašalpa, kad rašėjai, kaip įmanydami, siundo ir skundžia mus — bet užtatai nekalti baduojantieji: ne jie mus skriaudžia, bet nupenėti valdytojai. Jai atsitinka, kad mus apleidžia mūsų nelaimė (dega pas mus kas met miesteliai ir kainai — bet pašalpa nuo maskolių beveik visai nematome), kad mūsų kaip koks maskolius ir nekenčia — bet tai dėlto labjausiai, kad jį mokina mūsų nekęsti, kad jam tai yra įsakyta. Yr' kaip yr' su mūsų nesutikimais — piktas paeina nuo valdytojų prisisavinusių sau jure caduco balsą visos tautos — baduojantieji rytinėse rėdybose maskoliai nėra tame kalti. Dėltogi mums rodosi, lietuviai negal kurti pasilikti ant šauksmo alkstančių, bet gelbėti tur juos pagal išgalėjimą. Neturime mes patys per daug, bet vis-gi šiek-tiek pagelbėti galėtumėme, nės ir Dievas liepė mylėti artymą savo, neklausiant kas jisai. Jaigu mūsų ukinįkai supiltų po gorčių, kitas po du ar tris — tai vis-gi dar savę perdaug nenuskriantų, o tuom ne vieną nuo smerties išgelbėti galėtu. Butu tai nuopelnas ir prieš savo sąžinę ir prieš Dievą. Viskas

baduojantiems reikalinga, ir drabužis, ir darbas ir duona, kas kuom gal, tegul prisideda. Mums rodos mūsų kunigai bažnyčioje galėtu ir ištarti žodį su pakvietimu prie aukų. Dėl siuntimo aukų yra visoki palengvinimai — aukaujantieji galėtu savo aukas siųsti, jai ne tiesiog, tai nors per Vilniaus raudonojo kryžiaus draugystės dalį.

Lietuvos gražybe.

Lietuva, brangi mano tėvyne,
 Szialie didvyrių kur grabe guli:
 Graži, kaip dangaus esi mėlynė,
 Tavę kaip tikrą mylių matulę.
 Gražios pakalnės Tavo Dubysos!
 Ten vanduo skaitus, kalnai žaliuoja,
 O po tuos kalnus sesutės mūsų
 Malonias, graudžias dainas dainuoja.
 Kaip naktis tamsi juodas Nėvėzis,
 Parjuosia laukus ir žalias pievas,
 Tyliai ein gylią vagą išrėžęs —
 Jo gilias dumas težino Dievas.
 Tarp augstų kalnų eina į rytus (?)
 Nianumas, upių mūsų didvyris,
 Lietuvių darbus neužrašytus
 Atmen — ir Kaunas ką yr' patyręs ...

Zarasų kraštas, ežerų vieta,
 Kur tamsios girios krantus apstoja,
 Kiek tenai giesmių augštyn išlieta,
 Kas įkvėpimo ten neįieškojo?!
 Ir jus, Anykščiai, garsus šiandieną,
 Auginot dainių, kurs mums dainavo,
 Kursai prikėlė brolių ne viena
 Iš ilgo miego giesmėmis savo.

Gražus, Lietuva, ir dvarai tavo,
 Balti, tarp sodnų žalių statyti —
 Ištolo žmogų meilumais savo
 Užėiti, tartum, prašo prašyte.
 Kad saulė leidžias jau vakaruose
 Ant gonkų jauni, seni išeina

Linksma, Lietuva, kaimuose tavo,
 Vasaros saulė žemyn kad svyra,
 Kada nuo darbo gryžt prakaitavę
 Su dalgiais, grėbliais — mergelės, vyrai!
 Kiek tada balsų į dangų kyla,
 Kaip miškai skamba, kada dainuoja
 Gražu, ir dainos kada nutyla ...
 Ir parein' banda, koja už kojos.

Eina eiliomis, galvas iškėlę,
 Rainuoti jaučiai, karvės juodmargės,
 Paskui bėg avys ir piemenėlis,
 Eidams raliuoja, norints nuvargęs.
 Gražios ir naktys, debesys juodos
 Kada ant dangaus pamažų skirias,
 Iš po jų mėnuo išlįsdams rodos,
 Ir apšvieč' laukus ir tamsias girias ...

Bažnyčios tavo netur tuštybės,
 Nes sakos puikios ten Dievo bylos —
 Ne mažiaus meilės ten kaip gražybės —
 Ir klausos žmonės, o ne stovylos.
 O kad prieš sumą visi, kaip vienas,
 Iš širdies šaukia „Pulkim ant kelių“,
 Bedievis verkti turi kiekvienas,
 Tikėt išmoksta nuo mūsų vaikelių.

Graži tu esi, mano tėvyne,
 Šalie kapuose kur gul didvyriai....
 Todėlį tavę taip tėvai gynę
 Todėl poėtai tavę išgyrę.

Myliu aš tavę, mano brangiausia,
 Myliu už viską labiausiai ant svieta
 Myliu . . . ir todėl tu tai tankiausiai
 Giesmėse mano atrandi vietą.

Tėvyniški varpai.

Vilniaus parodos atsakymai. Kam ji kvietė valsčionis. Kam priderėtų steigti tokias parodas. - Badas, jo malsinimas, rinkimas aukų ir pasielgimas jų rinkėjų. Lietuviški rastaikai po proga dėl politiškos provos. Influenza kaipo kurstijotoja negeistinių valstijai spratavimų.

Paroda „Žemdarbystės, ir Pramonystės“ Vilniuje, kaip buvo šioje vietoje apgarsjta, atlikta pagal programą įsteigtojų. Ant užklauso, kuriuomi kiekvienas, einantis ant parodos, užkibina pats savę: ką pamatysi, ko išmoksi? šimetinė paroda tokį kvintesentišką atsakymą davę: „pamatysi, kaip didžponiai eina lenkty su savo gyvuliais ant gerumo kraujo ir nesvietiško lepumo; pamatysi, ką didžponiai veikia valandose, atlikusiose nuo užrubežinių kelionių ir kitokių besizadinimų, ir kuomi užsiima, idant nesukirmytų iš nuobodumo ir tinginiavimo; išmokti neišmoksi nieko naujo, nės, jaigu esi didžponis, tai tą viską pažįsti, o jaigu esi ne didžponis, tai tu tokių daigtų niekad neturėsi ir apie juos nesitruši — tai kam da čia ir pasimokinimas?“

Atsakymas, reikia pripažinti, visai atviras ir nemelagingas.

Nežinia, kam tokia paroda užkviečia, idant valsčionys siųstų savo išdarbius, jaigu paskiaus ji savo pasielgimu parodo, kad valsčionys su savo išdarbiais daro tiktai dissonansą ponams ir jų lepiems tvartiniam augtiniams.

Šimet pvz. valsčionišku išdarbių buvo pririnkta pusėtinai, o tik vienas didžponis pripažino, kad tie išdarbiai valsčionių, o kiti nē to nepadarę, nekalbant jau apie paminėjimą pavardžių skyriumi kiekvieno valsčionio išdirbėjo, taip kaip neužslepta pravardė nē vieno ponpalaikio, ką už paskolitus nuo žydo pinigų nusiperka dėl parodos iš Anglijos arklį, arba pristato kokį kitą menką niekniekį. Arklio pono vardas išrašytas didelėmis literomis, ir ne tik jopat, bet ir vardas driganto, nuo kurio gavo kraują ir kumelės, kuri atvedė ir t. t. Valsčionys-gi neverti mat, idant pridėtas butų jų vardas prie dalykų padarytų jopat rankomis! Kam kviesti ant parodų valsčionis, jaigu juos paskui doriškai nuskriausti turi? Ant parodos visi užkviesti turi buti lygus.

Aš čia užgriebiau paviršiumi vieną tik dalyką, metantį šešėlį ant priglobėjų parodos, vienok ir iš kitų pusių girdėt daug visokių užmetinėjimų. Žinomas dalykas: kaip gali likti be užmetinėjimų ir išduoti pritinkančius vaisius

paroda, jaigu jos įsteigimu užsiima draugystė, kurios sąnariams rodosi, buk didžiausią naudą draugijai galima suteikti, prilaikant angliškus arklius, duodant ant to neišpasakytus pinigus ir leidžiant tuos arklius kelis syk ant metų palakstyti ant lenktynių?

Įsteigimu parodų „Žemdarbystės ir pramonystės“ priderėtų užsiimti draugystėms, kurių siekimai artesni užvardijimui parodos.

Tas dalykas, kad iš tokios parodos žmonės išmoktų pagerinti savo medegiską buvį ir galėtų stipriai laikytis, istikus kokiai nelaimė, turi gulėti ant širdies įsteigtojų parodų įpač toje gadyneje, kada istikrųjų svieta patiko nelaimė paveiksle bado, kurs atsilankęs žada ilgai svečiuose pasiviesėti. Jaigu kuriame krašte valstijos geras užderejimas neleis tikro bado, tai vis prisieis dalintis savo turtus su baduojančiais, gal ir priverstinai; dėliai tos priežasties gali kartais nepritekti duonos ir tiems, kurie visai bado nesitikejo, jaigu ištekliams bus nepervirš. Maskolijoje šiadien parodo jau vardus 20 rėdybų, kur žmonės kenčia tikrą badą ir, reikalaudami duonos nuo valdžių, kelia maištus. Valdžia išpradžių teikėsi pasotinti išbadejusius maištdarius, parodžius vaiską su karabiniais ir deiginiais. Vienok baduoliams to neužteko ir, kada valdžia pamatė, kad jie kertasi su vaisku smertinau ir kad baidimo badas visai nesibijo, sušuko rinkti visokiais budais aukas po visą valstiją. Paskyrė net rėdybas, kurias turi šelpti tas ir tas valstijos kraštas.

Ant Suvalkų rėd. išpuolė Penzos rėd. Aukų iš visų valstijos kraštų eina dėl baduolių baistybės. Jaigu tiktai tarpinikų (augštesnųjų urėdinių), kurie tas aukas stato kur reikia, šiuomi žygiu rankos nebus perdaug lipšnios (netaip kaip kituose dalykuose), tai badą galima butų siektiek apmalšinti. Tik, užmiršęs tuomtarpu „lipšnumą rankų“, papasakosiu apie „nelabai lipšną“ pasielgimą rinkėjų aukų. Kauno rėdyboje vienas „posrednikas“, sušaukęs aplinkinius gyvėtojus, užmanė, idant jie atiduotų baduoliams pusę savo javų ant duonos. Žmonės, norėdami gelbėti nelaimingus, o vėl, suprasdami gerai, kad neteke pusės javų, patys turės badą kėsti, sutiko paaukanti kiekvienas nuo savęs po 3 rublius, kad tik nereiktų duoti javų. Rodosi, žmonės pasielgė ir gražiai ir išmintingai. Tik „posrednikas“ pasiulusiems po 3 rublius, atsakė: „užspringkite jus su tais 3 rubliais!“

Tas „posrednikas“ turėjo ant mislies tikrai ne gelbėjimą nelaimingų žmonių, o tik kitokių užmanymą, nieku nėsujungiamą su meile artymo — jaigu už gausias aukas taip „maskoliškai“ padekavojo.

Teisybė, nuo mūsų priglobėjų visko galime

tikėtis net ir labjausiai netikėtų dalykų. Pernai į rudenį (rašiau apie tai „Varpe“) suvažiavo į Šakius žandarai, pagelbininkas prokuratoriaus ir kiti dėl tyrinėjimo susauktų kelių dešimčių žmonių, apskųstų šungalvio Lukšiš Jakaičio, žinoma eks-soldoto, už prilaikymą lietuviškų raštų ir knygų. Ką iškvosė tada iš žmonių, nežinau, tik trukdė prasčiokelius žmones, šaukdami į policiją po kelis syk dėl papildymo tyrinėjimo ir po metų pasirodė, kad iš tos provos padarytas politiškas klausymas, ir nekuriuos iš tų žmonelių administratišku keliu nubaudė: palaikę kalinyje, atidavė ant dviejų metų po policijos priežiūra.

Na, ar galėjo kas tikėti, kad tokia prova pavirstų į politiška?

Iš šito nusprendimo galima būtų padaryti daug išvadžiojimų apie mūsų geradėjus, kad tik nekankėtų taip nemieliaširdingai influenza, kuri rašytoji šių žodžių neatleidžia nuo 2 nedelių. Viešnia ta, besilankydama šimet po svieta, nepamiršo ir apie Suvalkų rėdybą. Šiuomi tarpu, kaip girdėt, Naumiesčio pavietyje yra labai daug svieta influenzos kankinamo — gal nepaliks nė vieno žmogaus neužkabinus, įpač, kad rudens oras lengvina jai kelią. Nors influenza nepri-guli prie ligų bjauriausių, arba tokių, su kuriomis reikia slėptis, tai vienok tuščia jos! kad tik nesielgčiau krikščioniškai ir nemylėčiau savo persekiotojų, tai influenzą atiduočiau maskolių žandarams ir prokuratorių pagelbininkams. Bejuok! Jie tuojaus padarytų iš influenzos politiška prasi-žengėle, pasivažinėtų dėl tyrinėjimų, paimtų sav į kišenių pinigpalaikio, ką duoda tokiems urėd-nikams ant važinėjimų (viorstovyja, sutočnyja ir tt.) ir už išvedimą provos su politiška įtalpa gautų da šį tą iš augštybės. O svarbiausias dalykas: pasiliktu nors šiek-tiek teisingesniais žmonėmis, nė kaip politiška persekiodami lietuviškas knyg-gas. Nė maldaknigės lietuviškos, nė elementoriai (už ką daugiausiai žmonelių papuola į policijos rankas) per savo įtekmę da nė vieno politiška persižengusio valstijai nesuteikė, o influenza? o! influenza reikia saugoti! Tai baisi kurstytoja negeistinų sąprotavimų. Ji taip pesimistiškai už-taiso žmogų, kad jis pradeda kritikuoti net ir gerus daigtus, na o jaigu žmogus, su tokia pesi-mistiška pakraipa mislių, griebsis prie labdaringų vaisių geradėingos mūsų administracijos: tikrai taps neblagonadiožnyj.

Priderėtų, idant policija pasirupytų paimti influenzą į savo įpatingą priežiūra.

Senovės pinigai ir jų vardai pas Rusus ir Lietuvius: Archolėgiskai-filologiskai tyrinėjimai Pruso.

Tarp mūsų susiedų: Germanų (Vokiečių), Rusų (Maskolių) ir Lenkų randame kultūrą pirmjausioje pradžioje daugume prilįgstančią mūsų senoviskajai. Žinomas

dalykas, jog ir prekyboje (kupčystėje) turėjo būti daug panašumo tarp jų senovėje. Dėlto nereikia dyvytis, jaigu mes randame kalbose tų susiedų žodžius vienokiai skambančius ir vienokio beveik ženklino su musiskiais, vartojamais prekyboje. Per ilgus amžius greta begiven-dami, turėjome nuo kitų daug ir žodžių ir dalykų pasi-skolinti. Dėl tyrinėjimo mūsų praeigos svarbu žinoti, kokie ir nuo ko skolinti žodžiai randasi minėtų tautų kalbose. Pertai užtėmiję panašumą žodžių: „Pfennig“ — „pieniaž“ — „pieniądz“ — su mūsų žodžiu: „pinigas“ — pažiūrėti reikia, ką ženklintų šitas panašumas, ir, ar neduos kiek šviesos dėl pirmapradžios mūsų kultūros.

Rusų praeigos tyrinėtojai sako, jog žodis jų „pieniaž“ paėjęs nuo „pienia“ — kora, o šitas esąs imtas iš graikiškos kalbos (πεννί). Nekeldamas čion ginčo, pasakysiu tik, jog sunku surišti prasmę koros su ženklu vertybės, o da labjaus — vieną iš kitos išvesti. Už tvirtą vienok galima laikyti, jog žodis „pieniaž“ — pinigas, šitoje prasmėje jau nuo pirmų-pradžių laikosi Rusų kalboje, nės randasi seniausiame sloveniškame vertime evangelijos. Vėlesniuose raštuose Rusų randame ir kitus žodžius vartojamus, kaip įvairius vardus didumo (ar tai svarbumo) pinigų. Taip randame: kunas (kuny), mordkas (mordki) nogatas (nogat) ir t. t. Tam pačiam tarpe (arba gal but kiek anskčiau ar vėliaus) randame dar vardą skirto pinigų pas Rusus „pula“. Didysis Novgorodas vartojo varinį pulą (mednoe pulo). Tuli Rusų tyrinėtojai sako, jog jau Jaroslavas turėjęs savo pinigų ir tarp jų savo „rublį“ sidabrinį. Jaigu dabar da primysime, jog Tutorių laike Rusai nuo jų pasiskolino žodį „tamha“ ir suviškai perdirbo į „dienga“, o gadynėse Petro I įvedė į skaitlių savo pinigų da „kopeiką“, kurios vardas yra stačiai paėjęs nuo žodžio „kopjo“ — tai tokiu budu pamatysime visą sistemą, ir pinigų ir jų vardų, nuo senų gadynių iki mūsų laikui pas Rusus. Tycia apleidžiu tokius žodžius kaip: „efimok“, „altyn“ ir kitus, nės tiejie nei atimti nei pridėti šviesos klausymui negali.

Žiurėdamas į šitą ilgą eilę įvairių vardų pinigiskų ženklų, nenoromis turių pamislyti: tai Rusų tauta, buvusi ar labai dvasiškai bagota, kuri taip daug turėjusi yra įvairiuose amžiuose vardų dėl pinigiskų ženklų — arba tai pastyrus labai, jaigu jiji kas amžius, ir prie kožno atsitikimo nieko neverčiama priimdavo iš svetur ir ženklus ir vardus pinigų.

Nekalbėdami apie žodį „kopeiką“, kaipo žodį gerai žinomos pradžios, nei apie žodį „dienga“, apie kurio pradžią nieks nė ginčo nekeliu — pažiūrėkime, ką rodo kiti vardai rusiskieje skirtų pinigų.

Visi rašėjai, visi tyrinėtojai ir šepjau apšviesteni Rusai yra persitikrinę, jog žodis „rubl“ paėjęs nuo „rubiti“ kirsti. Tvirtindami šitą, rodo ir tuos kirstuosius rublius. Bet kas neaklas, kieno akys nėra aptrauktos dumais paiko didžiavimo, tas aiškiai gali matyti, jog tai ne kirsti rubliai, bet lieti šmoteliai sidabro. Tycia įsiziurėdamas aš nemačiau ant jų jokio įkirsto ženklų. Sako Rusai, jog „rublis“ Jaroslavo turis įmuštą dėmę. Bet ir dėlto greičiau toks pinigas vadintuosi muštu, muštiniu „bityj“, o ne kirstu „rubl“. Arciaus turiu išaiškinti. Peržiurėdamas apstų surinkimą senoviškų pinigų, o įpatingai šituosius senoviškus rublius, aš užtėmijau vieną labai stebėtiną dalyką. Daugiausiai rublių randasi apygardėje Volgos ir žemėse, vedančiose į Mažaje Aziją — t. y. tokiose vietose, kur netik Rusų bet ir Slovenų jokių nekados nebuvo, o jaigu ir buvo, tai taip trumpą laiką, jog jų ir žymės ten neužsiliko. Šita teisybė taip aiški, jog ir pačių Rusų tyrinėtojai, nors labai apjake, vienok stačiai pripažįsta, jog to

paties paveikslu kaip jųjų rubliai, buvo vienu laiku vartojami ir pas kitas tautas pinigai — ir jog tos tautos gyveno į ritus nuo Rusų. Stebėtinas yra daigtas, jogei vienu ir tų pačių gadynių rubliai tarp aziatiškųjų tautų buvo daug patogesnio darbo nekaip rubliai Rusų. Mažai to — rusiškieji rubliai niekadus ir nesieki patogumu savo darbo laipsnį aziatiško išdirbimo. Kitaip sakant, jeigu ir dirbo Rusijoje pinigus senoviskus vadinamus rubliais, tai tik sekdami aziatiškąsias tautas, nuo kurių ir paveikslą ir vardą turėjo imti dėl šito pinigisko ženklo. Kitiškai ir negalėjo būti. Apie pradžią vistarišką Rusijos (800—1100 m) Rusai vedė kuosmarkiausia prekystę su tolymų rytų tautomis. Apie šitą liudyja aziatiški pinigai, randami žemėje, kur pirma prekystės vietos arba to laiko Rusų kapai buvo. Aš ir pats mačiau aziatišką „dirgema“ su gražiais arabiškais užrašais, rastas Novgorodo ir Peterburgo apigardėse. Šitos „dirgemos“ įvairių pilių Turkestano priguli į tą laiką (IX ir X amžių), kada sykiu su Mohamėdo tikėjimu pasklydo po visą Mažąją Aziją apšvietimas Arabų. Jaigu dabar atsimysim, jog arabiškoje kalboje „rup“ ženklina čvertį (bertainį), tai lengviau suprasm, iš kur galėjo Rusai semti savo žodį „rubl“. Aš rašau: „galėjo semti“ o ne „sėmė“ dėlto, jog ir Indijonų kalboje yra vardas vieno pinigų „rupija“ ir gal da ir kitose kalbose randasi žodžiai pasimesantieji ant anų, nuo kurių galėjo paeiti žodis „rubl“. Visa svarba klausymo ne tame, iš kur imtas žodis „rubl“, bet tame, jog jis yra imtas iš svetur, o nedyges Rusų kalboje.

Žodis „pulo“, tartum, turi taipogi rusiškoje kalboje šaknį pervien su žodžiu „pol. — polovina“ — pusė. Pridavus vienok jam tokį paėjimą, reikia daleisti, jog buvęs kitas pinigas su kitu vardu, kurio pusė „pulas“ daręs. Iš rašytų liekanų nematyti, kad „pulas“ būtų buvęs laikomas už pusę kokio nors kito pinigų. Kitaip sakant nėra jokio pamato dėl laikymo šito žodžio už rusišką. Įpač radę, jog pas Tutorius Kaukazo ir šiandien pinigą „pulu“ vadina, mes stačiai galime sakyti, kad Rusai savo „pulo“ padarė iš „pul“. Ir da labjaus dėlto, jog pas Tutorius užsilikė da ir kiti žodžiai su šita šaknimi. Taip pas juos yra žodis „karapul“ atsakantis Rusų „poluška“ arba „dieniežka“, ženklinantis maža pinigą.

Tarp kitų vardu skirtų piniginių ženklų senovėje randam dar pas Rusus „nogatą“. Šitas žodis skamba vienokiai su Rusų „noga“ — koja ir, tarytum, nuo jo paeina. Bet nereikia užmiršti, jogei pačių Rusų tyrinėtojai negali atminti, dėlko „nogatas“ nuo „noga“ būtų uzvadintas. Ir šiaip ir taip vartydami šitu du žodžiu, įjieje ikišiol negalėjo da atrasti jokio sąrašio tarp juodviejų ir pasikakdino tuom, jog žodis „nogata“ kaip ir kiti yra tai „grynai rusiškas“. Vienok dėl teisybės to per mažai. Aš nuo savęs turiu dar pridėti, jog senovėje Rusai, neturėdami nei aukso, nei sidabro, iš kurių būtų galėję daryti pinigus — vartojo dažnai skurinius piniginius ženklus, kaip dabar popierinius. Tie senovės skuriniai pinigai turėjo ženklus — paveiksle taškų. Jaigu dabar primysime, jog pas gyventojus „Vartų Tautų“ Azijoje „nogat“ ženklina tašką (punktą) tai mums nesunku bus suprasti, iš kur ir dėlko atsirado pas Rusus vardas „nogato“. Šitą rašydamas, aš nemislyju suvis tvirtinti, jog pinigai skuriniai buvo išrasti per Rusus „piniginiai ženklai“. Priešingai, aš greičiaus esmi tos mislies, jog taip skuriniai ir šiandieniniai popieriniai yra svetimi dėl Rusų išradimai, tik plačiai tarp jų vartojami.

Jaigu gadyne Maksvos kunjgaikštystės Rusai

neturėjo savo vardo dėl pinigų (nės paėmė tame laike nuo Tutorių žodį „dienga“), jaigu gadyne Jaroslavo ėme vardus ir pavyzdžius pinigų nuo svetimų tautų, tai ir ankstybesniuose laikuose negalėjo nieko saviško šitame skiriuje kultūros turėti. Dėlto ir žodis „pieniaž“, vartojamas prieš laiką Jaroslavo, nerusiško paėjimo, bet imtas iš svetur.

Kuo seniausiuose kapuose pietinės ir vakarinės Rusijos (imant dabartinį jos ruimą) randasi tarp kitų gražmenų — sidabrinės įtaisais, vadinamos per rusiškų tyrinėtojų „grivnomis“. Pagal liudijimą metraščių, šitos grivnos buvo senovėje netik laikomos per gražmenas, bet ir per pinigus. Jas plačiai vartojo ir Rusai ir Lenkai, ir apie šitą užsiliko žinios jųjų metraščiuose. Ar buvo grivnos vartojamos pas mus, apie tai mes. žinoma, jokių rašytų žinių neturime. Vienok gražmenos šitos randasi ir mūsų senose kapinėse. O kas navatna, tai šitai, jog, jaigu galėtumėm aiškiai paženklinti tas vietas, kuriose grivnos apščiai randamos, tai pamatytumėm jog tai vietos senovėje apgyventos per Lietuvius arba per tautas jiems artymas. Kapuose susiediskų tautų — tiesa — randame grivnas, bet labai retai.

Tikros senoviskos vadinamos per Rusus „grivnomis“, yra tai surėgostos į kruvą sidabrinės pynės. Kitaip lietuviškai reiškiant, kiekviena grivna yra tai „pinigas daigtas“. Lygiai taip, kaip turinti daug turto vadinam turtingu, taip senovėje Lietuviai daigtą tokį, kaip tą, kurį Rusai vadina „grivna“, galėjo tikrai „pinigū“ vadinti. Nuo šito žodžio „pinigas“ paėjo mūsų dabartinis žodis „pinigas“. Tikra padaryta hipoteza reikalauja da daugumo paramų, idant stotusi teisybe. Tarp kitų ir šito: Jaigu senovėje Lietuviai, duodami vardą pinigui, vertė labjausiai savo užtėmyjimą ant vieno jo privalumo, ant to, kad jis iš pynių sudėtas, — tai turėjo būti ir kiti dalykai, kuriuos taipogi vartojo toje pačioje gadyneje, ar tai kaip gražmenas, ar tai kaip ženklus vertybės, kurie vienok galėjo būti taipogi sidabriniai, bet tik nepinti ir ne iš pynių suregsti. Vėl gi turime pasakyti, jog apie tokį daigtą, ar pinigą niekur nėjokios aiškios žinios nerandame. Vienok tokiu pinigū ar nebutu tikrai senoviskas lietuviškas grašis galėjęs būti. Iš svetimtaucių metraščių matyti galima, jog „grašis“ buvo tai sidabrinis pinigas. Dabar tikrai galėtu kas užmesti apie jo paveikslą. Iš paties vardo „grašis“ galima daleisti, jog jis paėjo nuo grežti, taip kaip nuo trežti paėjo — traša, nuo veržti — važis ir t. t. Kitaip sakant „grašis“ buvo tai pinigas arba grežtas arba pergrežtas. Ir man rodos, jog paskutinis daleidimas ar tik nebus artymesnis teisybei, kadagi pergrežti pinigai dar ir šiandien keliose žemėse vartojasi. Jaigu tai būtų taip, tai toks grašis tikrai paveikslu savo skirtusi nuo „pinigū“ senovės ir kaip vardas pinigū taip ir grašio labai suprastinai išsireikštu lietuviškoje kalboje. Ir taip nors ne per daug svarbią, bet vis tik radę kokia paramą minėtai hipotezai, galime pasakyti, jog Lietuviai iš seno vartojo suregstas į vieną kruvą sidabrinės pynės — kaip pinigū ir gražmenas. Rusai atėję į apygardę, apgyventą per Lietuvius, pasiskolijo nuo jųjų ir pinigą ir jo vardą drange su daugumu kitų kulturiškų pramonų ir žodžių. Bet kada perėjus laikui susisieki su kitomis tautomis ir kita kultūra, tai dėl praktikiškų priežasčių priėmė ir prisisavino naujus įvairių pinigų vardus, kaip „rup“ — „pul“ — „nogat“ ir kitus — laike tankių susinešimų su gyventojais rytietinės šalies ir „Vartų Tautų“, — arba kaip laike Tutorių viešpatavimo, priėmė ir prisisavino nuo jųjų vardą pinigū „dienga“. Ant galo, kada Lietuva

XIII ir XIV amžiuje vėl iškilo, randam pas metrašytojus Novgorodo paženklinatą atsitikimą: „o nuo šių metų pas mus (t. i. Novgorode) ėme skaityti ant lietuviškų grašių“. Ir dėlto be reikalo tik stengtumiesi atrasti kokio nors pinigų aiškų išguldymą rusiškoje kalboje. Visų pinigų vardai svetimi dėl Rusų.

[Toliaus bus].

Dorumas dvasiškai-sergančiu.

Kalba V. Čižo Maksvoje.

Vertė J. J.

(Taša.)

III.

Vyriausias klausymas etikoje, iki šių gadynių darantis objektą karštos ginčos, užsituri šime: ar yr išsemiamas visas doriškas veiklumas motyvais simpatijos ir naudos, arba ar yr da ir kiti pajudįtojai doriško veiklumo, kiti pamatai dorumo? Štai klausymas, kuris iki šių gadynių perdalija dorinius filozofus į dvi dali. Pažiūrėsime, ant kokių išvedimų atveda mus tyrinėjimas dvasiškai-sergančių, kokia iš dviejų doktrinų apie dorumą yra patvirtinama pasirgėjimu dvasiškų ligų.

Sulygįdami tarp savęs melancholiką, psichiškas veiklumas, kurio yra tik prigniuždytas, surištą, ir progressyvišką paralitiką, suirimas psichiškių slyų kurio vos tik prasidėjęs yra, mes surandame tarpe jų tą esingą skyrių, jogiai pirmas yra da pajiegingu ant graužimo sąžinios nevat perdeto, iš priežasties ligustiško pakilimo jautrumo, o antras jau suvis neturi pajiegos ant šio psichiško pasiviskinimo (pasijudinimo). Melancholikas gali kentėti iš priežasties tikro arba tik dingojamo sulaužymo tų dorumo įstatymų, kuriais jis randijosi visą savo gyvenimą. Bet užtai įpatybė didžiūmo, tikriaus sakant — visų dvasiškai-sergančių, yra negalėjimas išdirbt sau įstatymus dorumo, tolynžengti doriškame prilygime, tykti doriškop tobulumop. Tai yra, išpradžių pasiliaujas vidurinis darbas, strunijantis bumenę (ėsatį) visų žmonių, sutveriantis įstatymus doriško elgimosi, o paskui tolymesniam žengime ligos, kada-tai išdirbti dorumo įstatymai praveda savo lieptiną charakterių (budą) savo pirmesneje vertę.

Idant teisingą padėtį prekę vertei lieptino, neįtartino (absolutno) charakteriaus doriško zokono dėl sveiko žmogaus, privalu yra studijavot psichiską stoną tų ligonių, dušioje kurių nėra kategoriško imperatyvo (paliepimo), nėra skyriaus tarp įstatymų dorumo ir tarp visų likusiųjų. Doriškai-mažaproptis neveda sąjautą dėl artymų; jis nieko nemylti, apart savęs, jis negali ramdyties motyvais naudos tam-jau mačiuje, kaip sveikas, bet šinom da nėra išsemiamas jo skyrius nuo sveiko žmogaus. Tytveik didesnė pusė tankiai pašvenčia savo interesus, pasiduodami įstatymams dorumo dėlto, jogiai šie įstatymai yra sumanomi, — teisybė, kaip kada labai neaiškiai, — kaipo privalytini. Žmogus pripažįsta šiuos įstatymus

dėl savęs už šventus; jis turi suomonę, jogiai jis privalo priverstinai juos pildyti. Momente didžiausio dvasiško pasiviskinimo, kad suomonė yra supainiota, sveikas žmogus neužmiršta šių šventų dėl jo zokonų, kurie paveldžia jo valią ir todėl pasirodo stipriausiu motyvu. V. V. Vereščagin, didelis pasargumas ir aprėpnas teismus kurio nėra paduodamas jokiams abejojimui, štai kaip aprašo savo vidurinį stoną kuo-pavojingiausiam momente, padarius išlandą, laike apgulimo Samarkando, iš pusės pakėlusių maištą vietinių gyvėtojų: „mano pirma mislis buvo — n'ėina (nusigandę mūsų kareiviai) — reikia eit pryšakyn; antra — štai geras atsitikimas parodyt, kaip privalu eit pryšakyje“. Jaigu antras motyvas ir buvo gyrypelnystė, tai pirmas, žinia, buvo pareigos suomonė. Jaigu-gi mes nepasiduodam doriškiems įstatymams, elgiamės neatsižvelgdami ant jų, tai jaučiame daugiau ar mažiaus smarkų neramumą ir nevat kentėjimą, norint mūsų interesai nepasigadino nuo sulaužymo šių zokonų. Mes turime suomonę, jogiai pasielgėme blogai, ir ta suomonė yra sujungta su nesmagiu jautimu.

Doriškai-silpnaproptis negali išmokt įstatymų dorumo, jei jis nebutų mokinamas. Didžiūmas šių ligonių labai gerai pamena, kas yra gera ir kas pikta; jie gali išsimokt kuo-smulkausią dorišką katechizmą, bet dėl jų viskas šime katechizme ant visados liektisi tik litera be gyvasties. Kuo-geriausias pėdagogas, kuo-geriausias sakytojas neišreikš jiems, jogiai melagystė yra gėdingu, jogiai yra gražu mylėt teisybę, tėvynę ir t. t.; dėl jų ant visados liektisi nesuprantamu, delko kiti myli gerą ir neapkenčia pikta; dėl jų n'ėsti nė gero, nė pikto, o yra tik smagaus arba nesmagus siaurai egoistiškoje prasmėje (sense); piktas jiems yra žinomas tik tam laipsnyje, kuriame už jį kovoja. Daleisdami nevat, jogiai daugelis sveikųjų tikt išsimokina nuo kitų, kas yra gera ir kas pikta, mes randame, jogiai doriškai-silpna-pročiai pagal ėsatį skiriasi ir nuo tokių žmonių tuom, jogiai negali nevat suprast vidurinės prasmės šių įstatymų.

Žinia, pirmiausiai apsišovija daleidimas, jogiai priežastim tokios psichiškos anomalijos pridera skaityt nedasipletojimą sąjautos dėl artymų, bet lengva persiliudyti, kad toks daleidimas yra butinai be pamato. Aš apsistosiu ant tų parodymų, kuriuos mums duoda tyrinėjimas patologiškų stonų mūsų dušios. Nė vienas psichiatras negins, jogiai esti dvasiškai-serganti, kurie sąjaučia džiaugsmams ir kentėjimams artymų, kurie gali pašvest savo interesus dėl mylimų jų asabų, bet negali ramdyties motyvais naudos. Vyriausiu-gi vienok dalyku yra tai, jogiai tokie dvasiškai-sergantieji nekenčia, jei daro pikta, nejaucia

smagumo, jai per priepuolį padaro gerą. Tai yra, vidurinė prievarta, surišta dušioje žmogaus su taisyklėmis (įstatymais) dorumo, juose nebeesti. Geras ir piktas jųjų dušioje neturi tos vertės, kaip pas sveikus žmones, nevat tada, kada jie da nėra pravedę sąjautos. Įpač charakterną yra, kaip aš aprėpnai tame esu persiliudijęs, nemėčiuojanti meilė dėl artimųjų pas histeriškus. Tuli histerikai labai giliai sąjaučia nekuriems artymiams, myli juos, pašvenčia savo naudas dėl kitų, bet jų meilė yra prastota visokios doriškos vertės: neturi nieko bendrinio su dorumu. Tai yra čviejimais, nemečiavymais. Jie patys nesupranta, kas yra gera ir kas pikta. P. Garnjė paduoda interesną priepuolį pl'atoniškos meilės pas 34 — metinę merginą dėl dviejų brolių, jaunų vyrų. Nedalinga psichopatka mylėjo juodu gašliai, pašventė visą savo turtą dėl smagumynų savo mylimųjų ir, ant galo, pradėjo vogt, idant pristatytų išmintus savo mylimamjam ir jo meilunei. Suprantama, jogiai nieks nepradės prikeipti nuomonės apie gerą ir pikta prie pasielgimo ir jautimų šio lignonio,

Išsiplatinusios pažiūros ant esaties dorumo taip yra neaiškios ir netikros, jogiai reikalinga yra smulkaus išaiškij savystovingumą nuomonių apie gerą ir pikta. Paprastai, po įtekme doktrinų pozityvistų ir evolucionistų, priimta yra, kad elgimas, paremtas ant meilės dėl žmonių, dorus yra, kad motyvavotas egoistiškai — nedorus. Pirmas daro gerą, antras — pikta. Vienok nieks nedrįs tvirtinti, jogiai elgimas ir jautimai patys per savę gali but geri arba pikti. Viskas priguli nuo mūsų prilygimo dėl jų. Priegimtyje nėra šviesos, nėra tamsos, nėra saldaus, nėra kartaus, nėra praeitinės, nėra ateitinės, — mūsų suomonė sutveria dėl savęs šiuos fenomenus. Tuom labjaus elgimas, motyvavotas al'truistiškais arba kitais jeibkokiais jautimais, pat's per savę negali but nė gerų, nė pikta. Ir taip, priskaitymas tamtikro elgimo prie įpatingos grupos ir paskaidymas jo į dvi kategorijas — į gerą ir pikta — padaro įpatingą savystovingą apsirovijimą dušioje žmogaus, ir yra žmonės, kurių dušioje nėra šio apsirovijimo, dėl kurių nėra gero, nėra pikto, nėra suomonės apie pareigą daryt gerą ir vengt pikta. Ligoniai, prastoti šios pajiegos, parodo, kuogeriausią patvirtinimą savistovingumo šio psichiško apsirovijimo. Pasiremđami ant patyrimo, daromo pačios priegimties, mes galime tvirtinti, jogiai nė al'truistiški jautimai patys per savę, nė veiklumas vardan naudos da nepadaro dorumo, jogiai ligoniai, pajiegdami randyties al'truistiškais jautimais ir motyvais naudos, gali dikčiai skirties nuo normarnų žmonių ir but paskaitytais už n'iprotinamus. Dvasiškai-serganti skiriasi nuo sveikų tuom, jogiai jų dušioje nėra augščiausio

josios apdabinimo — doriško zokono. Kuom žmogus daugians mislija, kuom labjaus artinasi tobulumop, tuom labjaus jis garbina didybę šio augščiausio žmoguje apsirovijimo. Štai dėlko kiekvienas mislijantis žmogus atkartos įpėdžiui Kanto: „du daigtu vis labjaus ir labjaus pripildo mano dušią pasistebėjimu ir posėjimu, kuom tankiaus ir ilgiaus apsisotoja ant jų dviejų mano mislis, — žvaigždėtas dangus viršui manės ir doriškas zokonas manyje“.

Klausymas, apsilpimas ir suirimas kokių pajiegu ir kaip atveda ant to, jogiai lignonis neišmano apie gerą ir pikta, neturi savmonės apie savo pareigą pasiduoti įstatymams dorumo, — tas klausymas parodo tytveik dideles kliutis, vyriausiu budu delto, kad mes visi išidėmėjome daugiaus ar mažiaus giliai šiagadynines doktrinas apie dorišką žmogaus priegimtį. Atsiskirt nuo šių doktrinų mes tankiai neturime galės. Pažiūra, jogiai žmogų galima skaityt doriu tame laipsnyje, kokiam išplėtoti yra jame al'truistiški jautimai, jogiai su išsiplėtojimu žmogijos, vis labjaus plėtojasi šie paskutiniai, jogiai žmogus per patėvainavymą, keliu užauklejimo ir drauggyvenimo yra įpratęs rokuot dėl savęs privalytinu, doriu, geru tai, kas yra naudinga žmogijai, — tokia pažiūra stojosi bendrinu turtu, ir mes nematome ir nesuprantame to, kas užgina (nukelia) tą doktriną, nužeminančią žmogaus vertę. Tyrinėdamas dvasiškai-sergančius ir asabas, stovincias ant rubežiaus kvailiojimo, aš visados stebėjauš jų indiferentizmui ant gero ir pikto. Tyrinėdamas klajojimus lignonų, jų haljucinacijas, aš taipogi turėjau paženklit, jogiai ligoniai sausiai nesiinteresavoja doru (dalyku); aš neatsimenu nė vieno lignonio, klejojimas dydybės, kurio butų turėjęs savyje bet-ką gero. Esija nevat dėl lignonų su smarkiausia fantazija nepasiduoda savę pataisyti, žiurint iš punkto idėalo; ji niekad juos neapsunkina, niekados jie neišranda savo gyvenimo, kaip abelnai gyvenimo žmogaus, už nepilną, neatsakantį daugiaus ar mažiaus aiškiai sumanomui idėalui. Negalima nepatėmyt, jogiai mel'ancholijoje, psichoze taisyklingai išplėtotų smagenų, vienu iš vyriausių apsirovijimų ligos pasirodo klajojimas persekiojimo pralydimas yra su klajojimu didybės. Nekurie mel'ancholikai serga klajojimu savęs — kaltinimo nepadoriuose elgimuose, bet ir čia apsirovija, ant kiek lignonis žemiaus stovi prilygime doriškame už sveiką: mel'ancholikas kenčia vyriausiu budu dėlto, kad tikras yra busiančios koros.

Kiekvienas normalnas žmogus, prieš savo valią, po įtekme vidurinės, nepergalimos reikmenės tykia suprast bumenę apsiaučiančio jį svieto ir vyriausiu budu prasmę savo gyvatos. Žmogus niekados negali pasikakit su vienu esija, ant kiek

ji duodasi pasižūt mūsų suomoni, kaip o eilia išiveidijimų. Greta su atspaudomis išviršinio svieto dušioje žmogaus pasidaro vidurinis svietas, kur nėra nė idejų, nė priežasčių, nė mierių. Todėl dušioje eina darbas dviejose linkmėse — jis tykia turēt, kiek galėdamas, tikras ir aprėpnas atspaudas išviršinio svieto, tai, yra, išiveidijimus, ir drauge su tuom išdirba abelnas nuomones apie daigtus ir apsišovijimus, išidėmėtus (perelpavotus) formoje išiveidijimų. Maža to, — mūsų protas, atitraukdamas tikrai nekurius žymius daugelio daigtų ir apsišovijimų, sutveria idėjas, įkunijančias ne tai, kas yra esijoje, o tik galimą ir geistiną. Žmogus tokiu budu papildo ir, taip sakant, pataiso esiją, mieruoja ir apvartoja ją prilygime idealo.

(Toliaus bus).

Audiatur et altera pars.

Nė peresnei Ostroge, (Vol. rėd.) tape katalikams atimta bažnyčia ir apversta į cerkvę. Prie pašventinimo tos cerkvės, kaip praneša gazieta „Volyn“ jeneral-gubernatorius, grafas Ignatjev, taip kalbėjo į susirinkusius prie pašventinimo tos katalikams atimtos cerkvės:

„Dabar reikia džiaugtis ne tiktai iš priežasties užlaikymo, bet ir iš priežasties sugražinimo. Volynius visada buvo daigtu, kurį norėjo sau prisivirti mūsų nedraugai jame apsigyvenę; stengėsi jie primestie žmonėms mislis ir mokslus priešingus stačiatikiškam tikėjimui ir Maskolijai; statė puikius maldos namus, atiminėjo mūsų cerkves ir t. t. Dabar, ačiu Dievui, tie laikai jau perėjo. Kas mūsų, mums sugryžta. Mes nenorime imti svetimo, bet imame tiktai, kas mūsų yra. Dėlto tai laimingiausia bus mums ta valanda, kada paskutinį syk galėsime ištarti: atimtą sugražinome, o bus tai tada, kada viskas, kas čia buvo stačiatikiškas, maskoliškas, sugryž prie senovės. Šimtas su viršum metų pradėjo nuo laiko priskyrimo Volyniaus prie Maskolijos, bet per tą šimtą metų ne viską dar padarėme, ką padaryti prigulėjo: dirbome mes kaip vienstoviai žmonės, skyriumi, o nedraugai mūsų dirbo sujungtomis spēkomis, neniekįdami nieko, nėjokio ginklo dėl išpildimo savo norų. Tiktai nuo dešimties metų pradėjome dirbti ant pamato: „Maskolija dėl maskolių“.

Taip kalba p Ignatjev, bet paaiškinimas kitos pusės, katalikiškos, kaip tai matyt iš straipsnio patalpįto lenkiškame laikraštyje „Kraj“, parentas ant istoriškų dokumentų, parodo rodos, lyg kad kalba Kijevos general-gubernatoriaus butų tai surinkimas begėdiško melo, jai ne visuose atsitikimuose, tai jau nors tame, kiek jįje rišasi su Ostrogo dabar pašventįta cerkve. Pagal parentą ant dokumentų paaiškinimą „Krajaus“ išpuola, kad Ostrogo bažnyčia statė kunigaiškis Fiedor Ostrogski ir pavedė ją kunigams Dominikonams; pagal-gi kalbą išmintingo (skaitosi fanatiško) administratoriaus, bažnyčia toji bnvusi

stačiatikiška cerkvė ir buk ją katalikai tiktai paveržę nuo stačiatikių neteisingai ir buk ji dabar tapė sugražita tiems, kuriems ji teisingai priguli. Kur čia iš tikro teisybė? Kas čia meluoja: „Kraj“ su savo dokumentais, ar gr. Ignatjev, kuriam rodos joki dokumentai nereikalingi? Jaigu dokumentai „Krajaus“ neteisingi, prigulėtų mėla-gingumą jų išaiškinti, parodant teisingus, tikrus — bet to visko nematyt: maskoliška pusė stengėsi pertikrėti tiktai žodžiais savo administratorių, kuriems juk reikia ir tada tikėti, kada jie begėdiškai meluoja. Ginėytis su jais ne labai drąsu, įpac Maskolijoje, kur drasių žodžių ne tiktai nieks nereikalauja, bet tankiai ant drasių mislių kilpas užneria, kada tik tai mislis nesutinka su norais administratorių nors tie norai, kaip tankiausiai atsitiuka, ir paikiausi, bjauriausi arba neteisingiausi butų. Randame Varšavos administratorių laikraštyje Varšavskame Dnievnike žinią, kad per paliepimą vidurių ministerio, tarp kitų, tapė išvytas iš parapijos Vygrų vikarijušas Simanas Pautienius, buk už pikta, itekmę jo ant parapijonų. Kuom vienok apsiireiskė ta bjaurioji jo itekmė ant parapijonų, jau Varšavsk. Dnievnik nepaaiškina, nės pagal nuomonę administratorių jokio aiškinimo nė nereikia, o kaip kada tikrą priežastį išreikšti gal ir gėda but, nors pas tuos ponus labai mažai gėdos atsiranda. Varšavoje arba Lenkijoje, dėl nubaudimo tankiai užtenka tiktai to, kad kur nors nubaustas nepatiko ponui Gurkai, arba kompanijai, susidedančiai iš jo pačios, Marjos ir p. Kuratoriaus moksliskos ap-rubės, p. Apuehtino; jai kas paikų darbų tos kompanijos nepagirė, kas prieš ta administratišką traicę žemai sprando nelenkė, laikomas yra už nusidejėlį prieš viešpatystę — nors pagal mūsų nuomonę nelenkimas sprando prieš administratišką iš vyrų ir moterų sudėtą traicę, negarbinimas jų paikumo, da toli stovi nuo prasikaltimo prieš viešpatystę, nes, tuo jai blėdės jokios negalima padaryti, o priešingai, aiškinant visokius paikumus augštai pastatytų, galima ir naudą viešpatystei atgabet.

Nemislįjame užgįti, kad senovės lenkiška Volyniaus administracija buvo visada teisinga dėl tenbuvių, ne lenkiškų gyvėtojų; neginame nė to, kad ne viena gal cerkvė tapė paveržta stačiatikiams — nės, žinoma, kad lenkiška senovės administracija mažai skyrėsi nuo šiadieniskos maskoliškos. — Atsitikimus vienok senovės galime dar siek-tiek išteisįti kitokiomis nuomouėmis tų laikų, žemesniu kulturišku laipsniu gyvėtojų i. t.; tais pačiais argumentais jau negalima išteisįti brutaliskų maskoliškų neteisybių, nės šiadien ir nuomonės kitokios ir augštesnė civilizacija pašvelnino dideliai budą žmonių. Ar-gi ta civilizacija jokios neturėtų itekmės ant maskoliškų administratorių?

Žinome, kad supratimas teisingumo ne visada mislis ir širdį lenkų pasiekė, ne visada pasiekia jis ir dabar, kaip rodo buvis rusinų Galicijoje, bet neteisingumas lenkų neturėjo ir netur tokios bjaurios brutalystės, kaip neteisingumas maskoliškų valdytojų; nevisas dalis gyvenimo nė lenkų neteisybė užgaudavo, ne visas lygei užgauna ir dabar Galicijoje, kur lenkai yra valdanti tauta. Už senas neteisybes tolesnė ateiga pati lenkus nubaudė, ir tai nubaudė gana skaudžiai, padavus juos valdžiai maskolių; dėltogi bijosi, idant už paikumus Maskolijos valdytoju neprireiktu at-eigoje ir Maskoliškai tautai skaudžiai nukentėti, nės paveikslai rodo, kad gyvenimas nė vieno ne užmiršta, bet kiekvienam pagal nuopelnus užmoka: už pikta piktą, už gerą geru. Galybė šiūom tarpu dar nerodo, kad ji būtų amžina ir tvirta: juom galingas elgiasi teisingiau, juo galybė jo ilgesnė, už neteisybes vis-gi ant galo reikia rokundą duoti ir galingiausiam.

Grafas Ignatjev šaukė: „mes nenorime svetimo, bet imame kas mūsų yra!“ Taip kalba ne tik tai Kijavo jeneral-gubernatorius, bet visi augštesniejai administratoriai ir valdytojai Maskolijos, pradėdant nuo ciecoriaus ir jo ministerių, baigiant ne tik jeneral-gubernatoriais, bet net menkais gubernatoriais, kurie, kaip bezdžionkos, medgzdžioja augštesniusios savo perdėtinius. Šauksmai tie vienok be pamato ir melagingi yra, kaip visi, kur administratoriai nor pasirodyti, kad apie dorą rupinasi, kad jie šaužiniškai elgiasi. Del paaiškinimo to, ką pasakėme, apleisime Volynių ir pereisime į mūsų kraštą, kur tas maskoliškų valdytojų originališkas „teisingumas“ aiškiau pasirodys, kur jį ant kiekvieno žingsnio, kiekvienoje dalyje gyvenimo atrandame. Vilniuje ant 9000 stačiatikių yra 20 cerkvių, o ant 40,000 katalikų tik tai 18, bažnyčių bet, visos tos 20 cerkvių yra buvusios katalikų bažnyčios; Kaune tą patį atsitikimą atrandame. Pasisavinimą katalikiškų bažnyčių galima atrasti ne tik tai po miestus, bet ir po kaimus, ne tik tai rytinėje Lietuvoje, bet ir Žemaitijoje, kur stačiatikių juk nebuvo. Argi visos tos paveržtos katalikams bažnyčios stačiatikių, argi jos maskolių aukomis statytos? Lietuvoje ir Žemaitijoje urėduose vietos lietuviams uždraustos, ne tik tai urėduose užlaikomose viešpatystės pinigais, bet net vietose užlaikomose valsėių pinigais, kaip va: valsėių raštinių, mokytojai valsėių mokslinycių — visos tos vietos nžimtos atsiųstų maskolių; lietuviams ir čia nėra vietos. Argi ta lietuviška duona išveržta iš burnos lietuvių lygia teisingai dėl penėjimo maskoliškų pašauktų atėjūnų turi but apversta? Ar ji yr' savastis maskolių, kurią administratoriai tik tai teisingai sugražiti stengiasi? Apsunkėtas lietuviams Lietuvoje pirkimas žemės;

plotai, kokius lietuviškas ukinėkas gal nusipirkti, aprubežiuotas, mokesčiai didesni neng tie, kokius moka maskoliai; lietuviai pirkėjai apraišioti visokiais formalizmais. Dėlko? Argi ir tu, Lietuvos žėme, tapei lietuvių maskoliams paveržta, kurių Kochanovai ir jiems panašus pagal teisybę, turi sugražiti tiems, nuo kurių ji neteisingai paveržta? Mokslinyciose Lietuvos, laikomose sunkiai lietuvių uždirbtomis aukomis, nemokina kalbos aukautojų; ką sakome, ne tik tai mokslinyciose jos nemokina, bet net lietuviui savo spēkomis mokslas uždraustas; uždrausta lietuviškas knėgas turėti, uždrausta vartoti lietuviškas literas dėl rašto ir spaudos. Kodėl? Argi lietuviška kalba maskoliškajai vieta paveržė, kad jai išsidirbti uždrausta? Argi literos lietuvių nuo amžių vartojamos dėl savo kalbos kuo nors maskolius skriaudžia? Argi lietuvių kalba yra maskolių savastis, kurią administratoriams pagal savo fantaziją saviškai perdirbti privalo? Ekonomiškas padėjims Lietuvos nuolat puola žėmyn; neatrandame čia jokios pagalbos nuo viešpatystės; mūsų kaimai ir miesteliai dega, kas met tukstančiai gyvėtojų liekasi be stogo ir maisto; žėmės prekė tyčia nužeminta, idant tik maskoliams pirkimą jos palengvītų su nuskriaudimų senų nemaškoliškos kilmės gyvėtojų, visose dalyse gyvenimo buvis lietuvių katalikų apsunkėtas viešpatystės ciecoriaus, garsinančio savę teisingų tėvų visų gyvėtojų, užtvirtitais įstatais. Kodėl? Argi reikia lietuvius Lietuvoje į dvasišką ir matėriajališką vargą įstumti, idant jo turtais maskoliai pasinaudoti galėtų? Argi to reikalauja viešpatystės nauda ir kokia? Argi ir Lietuva dėl maskolių? Bet tą syk kur lietuvius nuvargintus padėti? Ar visus juos į Braziliją iškelti? Negalima to visko sutaikito su žodžiais p. Ignatjevo: „mes nenorime svetimo“, dėltogi meilingai prašytume reprezentuojančius administraciją laikraščius, kaip va: Vilenskij Viestn. ir Varšavsk. Dnievniką, kad mus tame apšviestų. Jaigu viskas čia parodytas, pagal jų nuomonę yra teisingas, tai mes turime pripažiti, kad menkas tur but supratimas doros tarp valdžių ciecoriaus Aleksandro III. Gal but, kad pagal nuomonę mūsų valdytojų mes ant svieto ne reikalingi ir, kaip nesykį pasakojo Now. Wremia, neturime ateitės — bet apie tai negal spręsti ne tik tai tarnai, o ir patsai ciecorius Aleksandras III sprendžia apie tai Augštesnis Valdytojas. Jaigu mes nereikalingi — tai išnyksime, bet neišnaikys mūsų ciecoriški neteisingi įstatai, tik tai augštesnės priežastys. Nuo išnaikinimo kiekvienam gītis privalu, ginamės ir mes, kiek galime nuo piktumo ciecoriškų ukazų. Kad jie pikti ir demoralizuojanti abypusiai, nereikia nė aiškinimo. Ciecorius savo ukazais ir uždraudimais

kariauja su mumis, nors mes tos karės negeidėme, neprasėme, ir tai kariauja visai nedoriškai ir ne-sąžiniškai. Atėmė mums ginklus ir paguldė surištus ant žemės ir begėdiškai su gulinciais kariauja. Jaigu mes neturime ateitės — juk nėra ko mus bijoti, idant pergalėti, tiktai reikia lygiu ginklu kariauti — gėda kariauti su surištu. Tokia kare bjaurisi teisingas žmogus, nesibjauri tiktai Maskolijos valdytojai, nėra karės tokios šiadien niekur daugiau ant svieto.

Matome, kaip kalba augšti administratoriai ir matome, kaip jų žodžiai sutinka su darbais, kokios jie doros prisilaiko. Koks vienok mūsų ant to atsakymas? Ar galime mes sutikti su jų darbais ir norais? Rodos ne. Atsakimas mūsų trumpas, bet ant kitokios paremtas doros: ant melo administratorių mes atsakome tiktai: redde, redde, quod debes! Žodžius tuos, juo ilgiau, juo geriau mes šauksime. Nėra mums ko baidytis ir nusigąsti, kad tas nepatiks mūsų valdytojams. Mes čia ne vieni, mus anksčiau ar vėliau parems ir kiti neteisybėmis valdžių prispauti nuo Finlandijos iki Kaukaziui. Parems mus mūsų reikaluose ir gyvėtojai Volyniaus, nės ir jie apart veržimo bažnyčių, turi dar kitokius reikalus, kurių užganėdyti nenor Maskolijos valdytojai.

Apie išdirbinius iš tekito akmens,

rastus Lietuvoje ir Žemaitijoje.

(Pagal p. Tad. Daugirdą*).

Išdirbinius iš akmens pagal būdą jų išdirbimo daliname į du skyrius: vieni išdirbti buvo tik paprastu apskaldymu arba apdaužymu, be jokio išlyginimo, — bus tai išdirbiniai iš skaldyto akmens; kiti-gi, apturėję išpradžią atsakančią formą apdaužymu, buvo paskui dar tekinami arba lyginami bružinimu jo į kitą akmenį, — bus tai išdirbiniai iš tekito akmens.

Išdirbiniai iš skaldyto akmens, k. v. titnaginiai peilukai, pjuklukai, šautės, jėtys ir k., neturi jokio specialio vardo, ir abelnai labai mažai yra žinomi prastiems žmonėms, nors jie ir labai tankiai yra atitinkami ant t. v. priešistoriškų stacijų, kurių nemažai yra Žemaitijoje. Reikia pripažinti, kad šitie išdirbiniai negalėjo įpulti į akis žmonių tiktai iš priezasties savo mažumo.

Išdirbiniai iš tekito akmens, apie kuriuos mes čionai plačiau ketiname pakalbėti, priguli prie pažistamiausių palaikų iš priešistoriškos gadinės Lietuvoje ir Žemaitijoje: visokiuose arkėologiškuose rankiuose šitų daiktų yra kuodaugiausiai, o taip-gi ir pas prastus žmones juos mes galime atitikti kuotankiausiai.

P. Daugirdas garsina, kad 1890 m. šitų išdirbinių buvo: 561 Vilniaus muzėjuje, 138 jo paties rankiuje, 29 Mintaujos ir Dorpatu muzėjuose, 21 kituose rankiuose ir nežinomas skaitlius p. Glogier'io rankiuje, kuris užturis šitų daiktų daugiausiai ir visus kitus rankius.

Išdirbiniai iš tekito akmen stankiausiai buvo rasti valsėcionių, apdirbant jiems lauką arba išverčiant kelmus; rečiau jie buvo užtikti ant dugno ir kranto upių, o

dar rečiau kapuose. Daigtai šitie dailiu savo išdirbimu, forma ir didumu turėjo labai įpulti į akį prastiems žmonėms; radę jie šitokius daigtus, o negalėdami suprasti jų paejimo, o taipos-gi nežinodami, dėlko jie galėjo būti vartojami, mislyjo, buk jie paeiną iš dangaus, ir pertai sutvėrė apie jų paejimą tam tikrus padavimus; kaipo dangiškiems daigtams priskaitė jiems savastis gydančias ir aspergiančias nuo visokio pikto, o įpac nuo perkunijos.

Visi išdirbiniai iš tekito akmens žinomi yra žmonėms tik po vardu Perkuno-kulkų; kitokio vardo jie neturi. Po šituom vardu žmonės supranta ne tik išdirbinius su skylėmis dėl užmovimo ant medinio koto arba šniuro, k. v. plaktukai, kirvukai, poterukai, buožės, bet taip-gi ir be skylių, k. v. akmeniniai kaltai ir pleiškai.

Visos Perkuno-kulkos turėjo būti išdirbtos pačioj Lietuvoje, nės neretai galime atitikti čionai kulkas dar nepabaigtas, o taipos-gi ir volės iš išgrežtų skylių Perkuno-kulkose.

Iš visų išdirbinių tankiausi yra plaktukai ir kirvukai. Abelnai jie yra išdirbti gana stropiai ir gražiai, vienok exemploriai labiaus apdailinti retai atsitaiko, o dar rečiau išpiešti nors ir paprasčiausiai. Neretai tenka matyti kirvukus ir suvis prasto darbo, lyg būtų išgrežta skylė paprastam akmenyj. Tankiai atsitaiko kirvukai neatbutinai perdirtbi iš didesnio ant mažesnio: trukus kirvukui per skylę, buvo grežiama arčiaus aštrumos kita skylė, o vieta pertrūkimo perdirtbama į pentį kirvuko. Kirvukai ir plaktukai beveik visados turi skylę dėl užmovimo ant medinio koto; vienok atsitaiko, nors ir labai retai, kirvukai be skylių, o tik su nedideliais įpjomais iš abiejų šonų, idant tokis kirvukas įsprautas į perskeltą kirvakotį galėtų dručiaus laikytis. Titnaginių kirvelių su skylėmis p. D. suvis neyra matės.

Didumas kirvukų nelygus. Gr. Eust. Tyškiewič paduoda didumą kirvukų nuo 2½ iki 12 colijų*). P. D. neyra matės kirvukų ilgesnių per 10 colijų; tankiausiai jam pasitaikė kirvukai nuo 3—5 colijų ilgio.

Skylės visuose kirvukuose ir plaktukuose vienokios: jos turi formą nupjauto konuso, perkreipto mažesne savo papėde žemyn, o didesne augstyn (prie padėjimo kirvio, kada galva žiuri į viršų, o galas kirvakočio į žemę). Turint skylėms tokią formą, kirvukai niekados negalėjo nustumti nuo koto, nės, jaigu buvo įkaltas kirvakotis į skylę per smalesnijį galą ir paskui iš viršaus praskelta; ir užpleišytas mediniu pleišku, tai kirvakotis turėjo labai dručiai laikytis. Vidutinis diametras skylių pagal p. D. ne didesnis per 2 colijų; tankiausiai-gi jis turi ilgio 1½—1 colio, arba ir dar mažiaus. Volės iš išgrežtų skylių taip-pat turi formą nupjauto konuso, bet tik atkreipto savo mažesneje papėde augstyn, o didesneje žemyn, t. y. suvis adverniškai, nei skylės.

Viršus kirvukų (prie tokio padėjimo, kaip ir augščiaus visados yra perpendikulariškias į asį skylės, apacia-gi truputį nuolaidžiai eina, taip jogiai pentyje ji arčiaus prieina prie viršutinės pusės, o aštrumoje toliaus. Iš šito aišku, kad akmeniniai kirvukai labai yra panašus ant paprastų šiadieninių kirvių.

Dėl pilnumo aprašymo plaktukų ir kirvukų reikėtų privesti ir tai, koku būdu buvo išgrežiama juose skylės; bet apie tai bus pakalbėta ateinančiame num. V-o.

Rečiau už kirvukus ir plaktukus atsitaiko pleiškai ir kaltai; savo forma jie primena tokias-pat šiadienyksčias prietaisais.

*) Žiur. veikalelį p. T. D-o: „Wiadomśc o wyrobach z kamienia gladzonego znalezionych na Zmujdzi i Litwie“, patalpita lenk. laikr. „Pamiętnik Fizyograficzny“ už 1890 m.

*) Colis užturi arti 24 milimetrus.

Buožės yra tai dideli poterukai, turintieji diamètre nuo 2 iki 4 colių; jos atsitaiko labai retai, išdirbtos stropiai ir gana gražiai.

Kas atsieina paejimo Perkuno-kulkų, tai tarp prastų žmonių vaikščioja du skirtingu padavimu. Pirmą padavimą su mažomis tik permainomis p. D. yra girdėjęs beveik visur, antrą-gi tik dusyk.

Pagal pirmą padavimą Perkuno-kulkos išpuola iš daugaus, trenkiant perkunijai į žemę. Mat Perkunas, kuris ēsas danguje, turis prisikabinęs prie juostos iš abiejų šonų du kanapiniu pančiu, o ant kiekvieno po šesetą tokių kulkų. Pradėjęs Perkunui mėtyti, kas atsitaiko gana tankiai, nės jis ēsas baisiai nekantrus, kulkos trankosi vieną į kitą ir tuom pasidaro griausmas; nusidilinus nuo to ir pančiams pertrukus, kulkos, puola žemyn, bet niekados daugiau ant syk, kaip tik viena, o tai dėlto, kad trukus pančiams Perkunas pagauas dešimtį kulkų ant savo dešimties pirštų vienuoliktą į delnus ir tik dvylikta išsprustanti. Lėkdama ji žemyn taip įkaistanti, jogiai pabalanti ir pertai puolant ant triobos tuojaus ją uždeganti. Jai Perkuno-kulka ant kelio nedaug randant debesų, tai ji negaliti įkaisti ir pertai neuždeganti triobą, jai ant jos nupuola. Perkuno-kulka iš taip augstai nupuolusi įlendanti giliai į žemę, bet praėjus dešimčiai metų išeinanti ant viršaus, ir tasyk žmogus galis ją rasti.

Antrą padavimą p. D. yra girdėjęs Reseinių pav.: vienąkart Reseinių parapijoje, o kitąkart Eirogalos. Įtalpa šito padavimo buvusi tokia: Pirm čėsų žmonių buvę labai mažai; ir beveik tik išvien girios, o jose augę medžiai ir veisėsi gyviai, apie kuriuos dabar ir supratimo negalima turėti. Tokioj' tai gadynėj' gyvenęs Perkunas. Esant Perkunui dar mažam, motina jam numirusi ir tėvas apsigobęs su kita; jau nuo to laiko Perkunas turėjęs daug nukentėti nuo močiakos. Keliems metams praėjus ir tėvas pasimiręs; močiaka netrukus ilgai ištekėjusi už kito vyro. Nuo tada prasidėjęs bausis laikai dėl Perkuno: patėvis ir močiaka tolydžio jį baisiai kankinę, o ant galo ir į kariumenę atidavę. Kariumenėj' nelengviaus buvę: jį tenai mušę, alkinę, o tai dar reikią tarnauti per 40 m., kur-ten ant krašto svieta, tarp svetimų žmonių, kurių kalbos suvis ne buvę galima suprasti. Pasiibaigus tarnystei Perkunas skubinęsis namon, idant atlygti savo patėviui ir močekai už prastą apsiėjimą su juom. Gryžtant į tėviškę išpuolę jam plaukti 3 nedėlias per kokį-ten Dunojų, 6 ned. keliauti giria, paskui laukais ir vėl giria. Šitoj garioj užėjęs Perkunui kelią žilas senukas, su ilga žila barzda (buvęs tai pats Dievas) ir paklausęs jo, kur jis taip skubinęsis; apturėjęs atsakymą „senukas ištaręs, kad ne tik jo patėvis ir močiaka, bet jau ir jų anukai ir praanukai ēsą numirę ir kad pertai n'ēsą ko keliauti namon. o kad geriaus busią priimti vietą medžiotojaus pas kunigaikštį dėl pristatymo kas-dien žvėrienos dėl stalo. Perkunas tikęs ant to, bet tik sakęs, kad perkentėjęs tiek vargo ir bėdų dabar jau ant to ēsas persilpnas. Senukas atsakęs, kad tai menkas ēsas daigtas; ir duodamas jam 2 pančiu, ant kurių buvę užmauta po 6 kulkas, įsakęs: „tik pamislyk, kokį žvėrį nori užmušti, ir mesk kulką, o žveris tad tuojaus atbėgs pas tavę ir užmuštas parpuls“. Kadangi Perkunas ilgą laiką tarnavęs pas kunigaikštį, pertai nemažai tokių kulkų ēsas išmėtęs po visą svieta, tiktai ne kiekvienas jas galis rasti, nės tos Perkuno-kulkos paeina iš daugaus.

P. D. stengėsi išklausti neapsviestų Žemaičių, kaip jie sav mislyjasi Perkuną, kuris tas kulkas mėtas ir griausmus iššaukiąs. Rezultatas jos triuso šis: Daugumas tiki, kad Perkunas ēsas danguj, į kurį jis gyvas

ēsas įžengęs, ir tenai dabar užimas gana augstą vietą, kurią taip apreiskia: kad Dievo nebūtų, tai jis butu Dievu, bet kadangi Dievas ēsas, nės jis niekados nemirštąs, tai ir Perkunas negalīs buti Dievu, nors pirmiaus jis valdęs svieta ir neretai nužengdavęs ant žemės, idant žinotu, kaip eina žmonėms ant svieta. Dabar Perkunas jau neturīs valdžios; jis tiktai galīs perkuniją mėtyti. Jis ēsas baisiai nekantrus, labai teisingas, bet neturīs nė trupį mielaširdystės ir pertai nei jokio žmogaus neišklausęs maldų ir niekam niekados nedovanojąs. Dabar jis sėdīs danguje, nės kur-gi kitur galētų pasidėti; o kad jis tenai ēsas, tai juk niekas negali abejoti, nės perkuniją ir kurčias girđi.

Perkuno-kulkos, kaip daigtams paejusiems iš daugaus, priskaitomos yra įpatingos savastys. Ir taip, daugelyje atsitikimų žmonės jas vartoja, kaip vaistą: dėl dieglio duoda gerti su degtine paskustų nuo kulkos miltukų! Perkuno-kulka trina visokius guzus ir ištini-mus, sergancias moterų krutis ir karvių tešmenis, o taip-gi skaudancias vietas prie t. v. sausų skaudulių raumenyse ir kauluose; miltukais apiberia kuno pažeidas (šiame atsitikime geriaus padeda miltukai kaušpenio arba kitaip laimės ar Laumės-papo). Apart to žmonės dar tiki kad Perkuno-kulka atnešant: laime tiems namams kur ji ēsanti; kad audeklas lygiaus audžias, jai ji ēsanti prikabjta prie staklių; kad duona pasitaisanti, jai įdėta į duonkubilį įkaityta Perkuno-kalka; kad velnias paliaująs jodinėti ant arklių naktyj' tvarte, jai Perkuno-kulka pakišta po loviu, arba užkabjta ant kopiečių, ir t. t. Svarbiausia savastis Perkuno-kulkos yra ta, kad ji pakišta po siena arba užkišta už sparo, arba tik padėta ant lango, galiti apsergėti namus nuo trenkimo perkunijos.

Užbaigdamas šitą rastelį, turiu dar paminėti ir apie tai, dėl kokio siekio Lietuviai senovėje vartojo akmeninius plaktukus ir kirvukus. P. D. yra tos nuomonės, kad jie buvę užmaujami ant gana ilgų, neperplonų ir gana miklių kotų, taip jogiai galėję buti pasinaudojami kaip lazda dėl pasirėmimo ir kaip ginklas, nuo kuriuo lietuvis niekados neatsiskirdavęs; paskui į vietą akmeninių įstoję kirviai iš bronco, o vėliaus ir iš geležies.

J. Bitaitis

Korespondencijos.

Ir vėl ruduo! Pradedant nuo šeštos dienos Spalio mėnesio saulelė buvo per kelias dienas apsigobusi pilkomis, dideliomis debesimis ir smarkus lytus girdė labai išdziuvusią žemę. Nors iki šiol turėjome gražų sausą orą ir tik naktimis szaltą, tai tačiau beveik visi medžiai numetė jau savo drabužius, kuriuos vėjas pagavęs nėsiojo per visas ukanotas dienas po laukus ir pievas, liudnai švilpdamas ir graudžiai raudodamas — tartum norėdamas sugraudinti žmonės taipojau nuliudusius po atsiseikinimo nuo ilgų, šviesių ir šiltų dienų vasaros. Bet dabar saulelė prašvito vėl linksmai ant svieta ir nors jau nešildo, tai tik už tai puikiai dabina parudėjusius laukus, pievas ir miškus. Mūsų ukinjams, kuriems daugiau rupi medegiškas buvis, negu gražumas gamtos, patiktų geriau priprastas rudenys su šaltais be atvangos puolanciais lytumis, dumbliuotais keliais ir graudžiai užiančiais vėjais — nės dabar pasinaudodamas, tokio giedraus oro kirminai didiai naikina želmenis rugių. Nors vietose tie kirminai ir nemaž blėdiēs padarė, tai mūsų laukinjai šimet linksmau ir drąsiau nēgu paprastai žiuri į ateigą — o tai linksnumas ir ramumas paeina iš priežasties pagerinimo nors šiek tiek medegiško buvio. Jau nuo penkių metų

javai nebuvo taip puikiai užderęję ir prekios už juos nebuvo taip augštos kaip šimet, tik bulvės visur didei kirmijo ir kviečiai ant sunkių molinių dirvų menkai tedavė. Ant lengvesnių žemių tai kviečiai, taip-pat kaip ir rugiai, išdavė po 15 iki 16 grūdą. Sunkus tik buvo jų sukrovimas, nes lytus Liepos ir Rugsėjo mėnesiuose tankiai didei gaisino laukinius darbus ir ukinįkai buvo nekart priversti drėgnus javus sukrauti į skungalius. Kaip išėjo nuo valdžios uždraudimas vežti iš Rusijos rugius į užrubežį, — tai visi ukinįkai didei pabugę, kad iš tos priežasties prekės paskui nenupultu, pasirupino labai, idant, pakol da laikas, pristatytu dėl pardavimo grūdus į Rygą arba į Liepoją. Dienoje ir naktyje vežė jie tad rugius, nors ir šlapius, nuo laukų ir kulė. Ryga neatmena tokio susirinkimo žmonių ant kranto Dauguvos: pradedant jau nuo tilto, į tą vietą, kur krauna javus į laivus, susivaziavo tiek vežimų, kad nebuvo galima nei pervaziuoti, nei pereiti tarp jų. Pirmose dienose stengėsi vietinė policija kokią nors parėdką užlaikyti, bet persiliudyjusi, kad tai tik tuščias noras, paliovė savo darbą — ir paliko visą tą mynią žmonių, bjauriai kits kitą stumdančiųjų ir rėkaujančių, nės kiekvienas iš atvykusių norėjo pirmas prie laivų privaziuoti, o užkliuvęs ir negalėdamas persiveržti, tai nors stumdėsi ir koliojosi su arčiaus stovinčiais. Darbinįkai, kuriems prekikai tame laike mokojo po 4 rublius ant dienos, krovė rugius į laivus, dirbdami dienoje ir naktyje, per visą sanvaitę. Ir tokiu būdu per septinias dienas išvežė iš Rygos 2 milijonu pudų rugių, o 1000 vagonų pripiltų rugių paliko da iš priežasties stokos laivų. Iš Liepojaus vėl nuo 1^{mos} iki 15^{tos} dienos rugsėjo m. išvežta 2.286.045 pudų. Už pudą rugių mokojo tame laike iki 1 r. 35 kapeikų.

Dabar valdžia, o įpač draugystė raudono kryžiaus, renka dovanas dėl alkstančių vidutiniose rėdybose Rusijos. Tarpinįkai reikalauja nuo valsciu javų ant to mierio, prižadėdami — jaigu randas negalės tos skolos javais sugražinti, užmokėti po 70 kap. už pudą rugių. O paprasta prekė dabar už pudą rugių 1 r. 20 kap. Keli biednesni valsciai Šaulių pav. atsiskė nuo paskolimo, bet visi turtingesni įpač iš Panevėžio pav. rengiasi duoti, — nės žinomas daiktas — kad kiekvienas su noru pagal savo įgalėjimą duos alkstančiam artymui, nors jie butų ir Maskoliais, kaip dabarykščiame atsitikime. Bet ponai tarpinįkai reikalauja nuo valsciu da aukų dėl pastatymo Vilniuje paminklo Muravjev'ui — kaipo žmogui, kuris daug gero dėl mūsų krašto padaręs (?). Bet ne tik vienus valscionius kvaršyja dėl tų aukų, bet siuntinėjo da laiskus su tokiu pat reikalavimu ir pas įteligentus.

Girdėti gauname, kad valscionys — nežinau ar visur, bet apie Panevėžį taip tarp savės šneka: „Dėkui Dievui! Turime jau dabar knygų ir laikraščių, kuriuos paskaite žinome, kokie tie mūsų geradėjai ir tuomi neėsame daugiaus tokie kvailiai, idant jiems paminklus statytumėm“!

Abelnai apie Panevėžį valscionys pradėjo su pasimėgimu skaityti knygas, netik tikėjimiskos įtalpos, kaip iki šiol budavo, bet ir svietiskos. Pradeda jie suprasti naudingumą tokio skaitymo ir maž po maž pabunda tarp jų tautiškas pajautimas. Dabar daugis iš jų jau patiria, kad jie lietuviai, t. y. žmonės prigulintieji prie lietuviškos žmonių giminės — nekiek prastesnės už lenkišką, vokiską, arba maskolišką, — nės iki šiol mokojo jie savę vadinti tik katalikais arba evangėlikais, nežinodami tarp žmonių kito skyrio, kaip tik tikėjimisko.

Bet ir tarp bajorų atsiranda vis daugiau žmonių išvydusių, kad jie nekokie ten lenkai — nės nieks juos prie tos tautos neriša kaip tikt kalba, kurią visi iš seno prapatimo vartoja — ale kiti tik stengiasi, kiek galėdami, prisisavinti lietuvišką kalbą. Bet daugis da nesi-rupina nei kiek apie lietuviystę, o kiti vėl tartum dar neišsiblaivė miegoję, ir, vadindami savę lietuvias, norėtų platinti lenkišką kalbą tarp valscionų. Yra ir tokių, kurie savę vadina lenkiškais lietuviais, arba da lietuviškais lenkais — ir patys nežino prie ko prisilaikyti. — Reikia pripažinti, kad niekados nebuvo taip daug kalbos (nors tankiai ir tuščios) apie lietuviystę — kaip paskutiniame laike. Neatliktas taps jau nės vienas susirinkimas bajorų, kad nepakiltu tarp jų klausymas: Ar mes lietuviai ar ne? Jaigu mes lietuviai, kodėl nevartojame tarp savės lietuviškos kalbos, vieton lenkiškos?

Žinomas daigtas, kad beveik kiek žmonių, tiek įvairių pažiūrų ant tų klausymų. Bet daugis baidosi tik iš tos priežasties lietuviškos kalbos, kad esą per sunku jos išmokti be žodyno ir tinkančių dėl pramokimo tos kalbos knygų. Bet nėra namų, kur nedainuotu lietuviškų dainų, ir kiekvienas, nors ir svetimtautis, išgirdęs jas, negal atsidžiaugti gražumu jų gaidų.

Bite.

Iš Suv. rėdyb. Ši-tą pranešiu apie savo pavieto miestą Vilkaviškį; nors Vilkaviškį beveik pats gyvenu, nes jame tankiai su reikalais lankausi todėli lengvai buvo ši-tą patėmyti. Vilkaviškis padėtas netoli nuo Prusų rubėžiaus — tik 3 mylios į Eitkunas ir netoli nuo geležinkelio — 5 viorstai iki stacijos; per Vilkaviškį sruvena mažas upelis, vasarą beveik išdžiustantis — Vilkavija; miestelis, nedidokas — turi apie 9 tukstančius gyventojų ir, kaip visi mūsų miesteliai, beveik vienių žydų užgyventas. Miestas pastatytas lygumoj; paviršutinis žemės sluogsnis molis — vandens neperleidžiantis, užtaigi rudenį ir pavasarį purvynas neišbredamas įpač kraštuose miesto, kur ulycios neišgrystos; kita pasekmė — triobos labai drėgnos; medinės triobos, nors ir drėgnos, visgi dar galima jose gyventi, bet murinės piekam netikusios; man teko sykį vasaroj matyti, kaip viename mure nuo sienų iš vidaus tiesiog vanduo varvejo. Triobos grynai žydiškos — surukusios, sukniubusios, medinės bakužės. Teisybė, paskutiniuose metuose Vilkaviškį pradėjo atsirasti ir murai; mat miestelis kelis syk padegė, o valdžia neleidžia viduj miesto medinių triobų statyti; bet murų labai mažai žydėliai pastatė; plečių daug stovi tuščių ir po šiai dienai; matyti, žydelei neištengia statyti murų, ar nestato, neužtikėdami valdžiai, kuri juo tolyn juo labyn žydelius spaudžia ir, net rengiasi iš čia išginti. Šiaip ar taip, bet murų mažiaus pastatytų, nei išdegė medinių namų. Dėltogi, kaip nušneka, Vilkaviškį didelė stoka gyvenimų; kur tik geresnė trioba, „obývate liai“ viens per kitą varžosi, kad tik apimti ir, žinomas daigtas tuomi labai pakelia prekę gyvenimų. Jai dėl paveikslo pasakysiu, kad už du kambarėliu apačioj reikia mokėti į 160 r.

ant metų, o ant augšto — į 130 r., tai galite su-
prasti kokios tai prekės Vilkaviškij gyvenimų.

Intelligencija miestelio susideda iš dviejų
partijų — maskoliškos ir lenkiškos. Maskoliai
užima geriausius urėdus pavietėj; menkesnius gi
lenkai. Prie maskoliškos partijos reikia pri-
skaityti ir apicierius parubežinės sargybos ir
dragunų (paskutinių stovi Vilkaviškij' dušvadronai).
Abi partijos, negali sakyti, kad vaidytusi tarp
savęs, bet ir nesivienija viena su kita, daugiaus
sau skyrium laikosi: maskoliai sau renkasi, lenkai
sau.

Intelektuališko krutėjimo intelligencija labai
mažai teparodo; man neteko patėmyti aiškių
gyvų faktų tokio krutėjimo; žemiaus aprašyti
faktai perstato intelligenciją daugiaus iš negaty-
viškos, nė iš pozityviškos pusės.

Užtaigi, vintui, — tai bent sekasi; jisai nors ir
neperseniai čia atsirado, ale ištikro miestelį už-
ponavojo; matyt, rado sau atsakančią dirvą; į
vintą visur ir visi lošia: ar bus kokis vakaras,
ar šėip susiėjimas, žinok, kad reikia lošti į vintą.
Čia teko patėmyti vieną įpatingą faktą — stoka
gražios lyties: jaunų merginų visai nė; užtaigi
nė jokių tokių pasilinksminimu jaunuomenės —
šiokių šiaip zabovų — visai nė; norint nenorint
ir jauni vyrai ir merginos taipat gretinasi ant
susirinkimų prie žalių stalelių ir prie vintelio.
Kad, taip sakant, nepersudyti savo patėmijimuose,
negaliu užtyleti, kad pereitą žiemą buvo įtaisytas
ir klubas Vilkaviškij'. Užduotė klubo — parengt
dėl jaunuomenės šokių vakarus, o dėl senesniųjų
— vintą. Šokių vakarų buvo žiemą apie trys ir,
kaip pasakoja, nusisekė nė šio nė to; mat iš
šalies — viešnių merginų kelios atvažiavusios
tame laike į Vilkaviškį ir prilaikusios kursą.
Senesniejie žiemą rinkosi kas četvergą ant vinto,
už įnėjimą reikia mokėti tik 20 k. Lošti galima
nors iki auštant. Vasarą ir dabar rudenyj klubas
nefunkcijavoja. Nors siekis klubo iš dalies buvo
gana geras — duoti progą jaunuomenei pasiliks-
mįti, bet dėl fakto — yla išmaiso išlindo, klubas
tapė „vintiniu klubu“. Jai vintas galėtų buti
rodykle intelektuališko krutėjimo, tai intelligencija
Vilkaviškio galėtu labai augštai stovėti; tik gaila,
kad ne. Nėjokio susirinkimo dėl skaitymo,
disputų nėra; nėjokių koncertų, teatrų taipat
neesti.

Bet negali sakyti, kad Vilkaiviskis grynai
butu ubagu ant dvasios; atidžiai gyvenimui pri-
sižiurint, galima patėmyti šiokį-tokį plusą. Taip
vasarą buvo parengtas projektas įtaisyti ugnies
sargybą, ji turėjo susidėti iš dviejų dalių — akti-
viškos — kurios užduotė gesyti, ugnei atsiradus,
passiviškos — įmokančios tiktai į kasą ugnies
sargybos. Buvo jau dikėiai prisirašiusinųjų į
ugnies sargybą; tiktai gubernija, nežinia dėl kokių

tai motyvų, neužtvirtino šitos draugystės; pasakoja,
buk tai delto, kad iš tokios ugnies sargybos
nepasidarytų kokia tai socialistiška, arba net
nihilistiška draugystė! O sancta simplicitas!! gali
tik pasakyti jai tokie motyvai buvo gubernijos.

Kitu svarbiu faktu gyvenime Vilkaiviskio
buvo klausymas apie organizaciją sanitarisko
dalyko miestelyj. Miestelis, kaip sakiau, purvinas.
gyvenimai drėgni, žydai savo keliu baisiai
nečiuinus, užtaigi sanitariskai miestelis labai
žemai stovi: pavasarį purvynas ir smarvė, vasarą
smarvė ir dulkės, rudenį vėl purvynas ir smarvė,
taip, kad tik žiemą gyventojai gauna progą
sausai pavaikšėti, pakvėpuoti tyru, be parfumų
orų. Taip buvo anksčiaus, gal but taip buvę ir
šimet, tik mat štai, kas atsitiko. Kazarmėse
dragunų atsirado pilvinis tifas; kareiviai pradėjo
baisiai sirgti, o iš dalies ir mirti; nežiurint ant
nieko epidemija tifo kazarmėse vis platinosi ir
platinosi, taip, kad ant galo reikėjo griebtis prie
radikalisko vaisto — išvesti kareivius iš kazarmių
į Senapilę. Miestelio administracija pabugo, kad
tifas nepereitų ir į miestelį (kazarmės išstatytos
už miesto). Susaukta tapė ekstra - ordinariška
komissija iš gydytojų, urėdnikų, miestelio oby-
vateliu „dėl apsprendimo, kaip apsisaugoti galima“
butu nuo epidemijos; komissija šitą apsvartė ir
nusprendė, kaip antai apie užlaikymą čystume
ulyčių, kiemų šulinių, apie užlaikymą retiradų
ir t. t.

Delto, kad geriaus pildytu gyventojai tai,
kas tapė nuspręsta, miestelį padalino ant dalių;
sanariai komissijos pasidalino tarp savęs dalis,
apsijimdami prižiūrėti, kad sanitariskumas butų
užlaikomas; jai kas butų nepildęs tų nusprendimų,
tai toksai sanitaras galėjo protokola, sustatyti.
Tai labai buvo gerai užmanyta, tik pas mus
tokie parėdakai, kad užmanymas, reikalauja pa-
tvirtinimo gubernijos; pakoleik nėra užtvirtinimo,
nėra nė sankeijos tiesos. Tasai užmanymas
nusiūstas tapė į guberniją ir, dėkui Dievui, guli
iki šiai dienai, ir galima tikėtis, dar ne vieną
mėnesį tenai gulės.

Sanitariska komissija, belaugdama užtvirtinimo
nieko ir nedarė, ir nedaro. Teisybę sakant, tai
nė didelio blogo nebuvo, nėra apidemijos tifo
miestelyj' visai nebuvo. Daktarai pasakojo, kad
jie nė vieno atsitikimo neabejotino tifo
miestelyj nematė. Reikia laukti, kolei neatsiras
tikra epidemija, kokios nors karštligės; tada vėl
Vilkaiviskis skirs komissiją sanitariską, bet gal but
bus per vėlai; reikia su karštligėmis kovoti ne
tada, kada jos ponavoja, tik kada jų dar nėra!!
Labai panašiai einasi su klausymu apie įteisymą
Vilkaiviskij lignonbučio. Reikia žinoti, kad du
greta esantiejie pavietai Naumiesčio ir Vilkaiviskio
neturi nė viens, nė kits lignonbučio.

Tai yra tiesiog nelaimė dėl žmonių šitų pavieta; sunkiaus susirgęsis ligonis turi kreiptis į Senapilės, ar į Kalvarijos ligonbuti, o formalistika dėl ligonių, kitų pavieta baidi; didelė kelionė taip pat, tai ligoniai čia jau kaimuose po vieno Dievo priežiūra lieka. Klausymas apie ligonbutį Vilkaviškyje seniai pakeltas, tik eina pirmyn žėlvės žingsniais. Pirm kelių metų jau tapę surinkta iš miestelio ir valsčių ant taisymo ligonbučio į 6,000 r.; nėra šitų pinigų permažai, užtaigi jie sau ir guli banke. Paskutiniuose dvejuose metuose šitas klausymas tapę geriaus pastatytas; mat pasimirė Vilkaviškyje — dvarponis baronas — labai turtingas žmogus; jisai mirdamas testamente užrašė, kad jo pati pastatytų ligonbutį.

Pereitą pavasarį, kaip pasakoja, lyg buvo panorėjus jau darbą pradėti; vienok, nežinia dėl kokių tai priežasčių, darbas tapę nepradėtas. Kaip bus toliaus, nežinoma. Žinia bet tik tai, kad jai pasimirtų baronienė, tai visas dalykas žūtų. Šitame dalyke grynai kalba administracija: jai pastatymas ligonbučio įrašitas testamente, tai visados galima priversti baronienę išpildyti tai, kas parašyta testamente.

Neperseniai pervažiavo iš Prusų per Kybartus ir Vilkaviškio staciją ciecorius Rusijos su savo šeimyna; tai padarė nemažą truksmą mus apygardai; policija per visą nedėlią buvo ant kojų; užtraukta buvo ir vaisko, kareiviai prieš patį atvažiavimą ir važiuojant ciecoriui buvo išstatyti per dien ant viso galežinkelio, turbūt, kad tik ne iki Vilniui.

Trukis, einantis pavakare iš Kauno į Kibartus, tapę sustabdytas ant Vilkaviškio stacijos; trukis turėjo laukti apie 4 valandas, pasažierai negalėjo išeiti ant stacijos, vagonai buvo uždaryti; pasažierų važiuojančių ant stacijos visai neleido.

Štai su koku atsargumu važinėja mus ciecorius!

Užbaigsiu korespondenciją savo paminėjimu apie epidemiją influencos, kuri jau kelios nedėlios ponavoja miestelyje ir kaimuose šimet influenza gana lengvi; jaje ir suaugusieje suseraga 3—4 dienas, o kartais senesnius ir labiaus pribaudžia, o mirti labai retai kas miršta. *Paulius.*

Iš Suvalku rėdybos. 27 Spalnio perėjo metai mirus vyskupui - sufraganui Juozui Hollakai; jau metai, kaip ilsisi kapuose šitas visų numylėtas, guodotas žmogus; jau metai, kaip ilsisi kapuose žmogus, kurio dėvizas gyvenime buvo: viską dėl kitu, nieko dėl savęs. Jau metai praslinko, o visi ir maži ir dideli atmena gali sakyti, su ašaroms ant akių amž. ati. vyskupą; ir ne vieni metai praslinks, kelios gentkartės žmonių persimainys, o lupos žmonių vyskupą Hollaką minės; tai bus paminklu už nuopelnus žmogaus.

Amž. at. vyskupas Hollakas didesnę, pusę savo amžiaus buvo kunigu Varšavoje; Varšavoje už nuopelnus garbingam kunigui tapę pastatytas paminklas Bažnyčioje Visų šventų; 27 Spalnio dienų jo myrio tasai paminklas tapę pašventintas.

Paminklas padarytas iš juodojo marmuro pagal pašiniį Krislauskio; paminkle idėta, portretas vysk. Hollakos, patepliotas Buchbinderio; ant paminklo štai kokie žodžiai parašyti: „Ksiądz Józef Hollak biskup Aratenski sufragan Sejnenski, były proboszcz parafji W. S., kapłan wedle serca Bożego, nestrudzony pracownik, przewodnik i opiekun głuchoniemych, ojciec ubogich, mąż wielkiej wiary i pokory zmarł w Panu dnia 27 Paźdz. 1890 r. Wolkowyszkach, miejscu swego pasterzowania, mając lat 79 życia, 53 kapłanstwa, 8 biskupstwa. Duchowienstwo i parafjanie wdzięcznem sercem stawiają ten pomnik“.

Tarp guodotojų amžina, atsilsį vyskupo pakilo dar projektas šurinkti stipendiją dėl vieno iš neturtingų mokytinių mokslinycioje nebyliu.

Reikia atminti, kad vyskupas Hollaka ilgą laiką buvo toje mokslinycioje mokytoju.

Ir pas mus, Suv. rėdyb., mirus vyskupui atsirado projektas pastatyti Vilkaviškyje paminklelį. Bet tas projektas lyg numirė, nieko negirdėt; reikėtu kunigams apie tai daugiau pamislyti ir rinkti pinigūs.

* * *

Man pateko į rankas proklamacija, rašyta trimis liežuviais; nėra aš jos nesuprantu, užtaigi rengiausi apgarsyti laikraštyje; žodis į žodį aš jį perrašysiu; D. Vilnius, Wilno, Wilna 1890 m.

Pardavikai, pirkikai ir laužytojai katalikiškų bažnyčių Lietuvoje bus sunkiai pabausti.

Komitetas.

Sprędajacy, kupujacy i lamiajacy koscioty katolickie na Litwie będa srodze karani.

Komitet.

Prodawscziki i pokupszcziki; lomateli kataliezeskich cerkvej w Litwie budut strogo nakazany.

Komitet.

Ką čia turi ant akies šitoji proklamacija? Rodos, lyg atkirias asabas. Jai taip, tai dar galima suprasti, kad kokis ten Žilinskis gali parduoti maskoliams katalikišką bažnyčią; bet kas tą bažnyčią gali pirkti arba laužyti, aš tai nesuprantu.

Dabartiniame laike daugiau Žilinskio consortes negirdėt, o jai ką daro, tai daro tik randas. Ar tokiu budu šitą proklamacija atkreipta prieš randa? Šaip, ar taip, ji man visai nesuprantama. Proklamacija, jai leidžiasiasi į svieta, turi buti visados aiški: o čion dabar rekia, kad ugnis, bet kur ta ugnis, kas dega, kas padegė nieko nematyt, nė suprast negali. *Petras.*

Iš Prūsų Lietuvos. Nuo Lietuvių mūsų pusės daug gero nėra pasakoti, berods galėtų daug gero būti, kad jie tik norą turētu ant darbo, bet dabar jie taip apglobti ir įmigdyti nuo Vokiečių, kad visiškai užmiršta, jog jie dar tauta ir dar gyvuoja. Rods kalbą savo ne taip greitai paleidžia, ale tikrų tėvyniškų jausmų ir dvasės netur. Priežastis šito nacionališko negyvumo yra ta, kad mūsų Lietuviai visai ne žino Lietuvių daugybę, nepažysta literatūros, netur jokio susinešimo su Rusijos Lietuviais, ir kad tik menkai pas mus teyra inteligentų, kurie su prasčiokėliais sustoję rupintusi kalbą budus ir lietuvišką dvasę išlaikyti ir gaišti. Miestuose Lietuviai per daug nuo Vokiečių apsiausti negal be anų išsilaikyti, kadangi vieni Vokiečiai po juos, sale ir virš jų randasi, ant kaimų berods kitaip; kitame tik vieni Lietuviai tegyvena; visai menkai vokiečių randasi Silokarčiamos ir Klaipėdos valsčiuose ir pagal kuršiskas mares. Tačiau iškalose, į kurias kožnas savo vaikus tur siųsti, vien vokiškai temokinama ir tik labai retai mažumas lietuviškai, kačeig nuo ministerijos paliepinas išduotas vaikus paskutiniu du metu (13 ir 14^{tuose} metuose) ir lietuviškai po kelias adynas per nedėlią mokėti. Kad tikt daugiau būtų lietuviškų mokytojų ir kunigų, kurie ant to dabotų, tai kitaip rastusi. Bet dabar ką vokiškiems kunigams rup tas dalykas, o mokytojai elementariškai džiaugiasi, kad tik nereikia dviejose kalbose mokėti.

Rods paskutiniame laike pusėtinai daugel mokinasi ant mokytojų, įpač dėlto, kad lietuviški mokytiniai Ragainės seminarijoje ganna stipendiją, ir tikimės, kad veik geriaus bus.

Į bažnyčią eina Lietuviai visi lietuviškai, o gėdžiasi eiti vokiškai; mat melstis Dievop kožnas tik savo prigimtoje kalboje temoka. Kunigai rods nemoka visi gerai lietuviškai, įpač menkai jaunieji kunigėliai, kurie tankiai mišias (pamokslus) nuo popieriaus nuskaito. Tikrų lietuviškų kunigų tik tebus kokia dešimtis, kaip: Pipiras, Juzas, Penėukas, Edrulatis ir tt.

Apart bažnyčios Lietuviai gero atgabena taip vadinamieji surinkimai. Yra tai lietuviški susiėjimai ant kaimų, kuriuose koks-nors prastas žmogus šventą raštą gerai pažystas mišią ir maldas laiko.

Laikomi tie surinkimai labai tankiai, o ir daugelio žmonių aplankomi, susieina iki 100 ir dar daugiau; o toksai šventą raštą pažystas žmogus apkeliauja visą Lietuvą ir yra tarp žmonių labai garbingas žmogus. Butų labai vertinga, kad tokie keliaują žodžio sakytojai, kurių pusėtinai daug pas mus yra, su Dievo žodžiu ir meilę į tėviškę ir į lietuviystę išėtų.

Tilžės gimnazijoje dabar tik menkai Lietuvių terandasi, bus kokia 30. Pirma dar daug men-

kiaus tebuvo, bet kaip karalius Fridrich Wilhelm IV įtaisė Tilžės gimnazijoje lietuvišką stipendiją, tai pasididino jų skaitlius mažuma. Nuo tos stipendijos gauna 11 mokytinių po 300 Mk. ant metų, o Karaliaučiaus universiteto lietuviški theoliogai ir juristai po 600 Mk. Visai kitaip išveždėtų mūsų Lietuvoje, jai Lietuviai to prisi laikymo būtų tuojaus pasinaudoję ir savo sunus į gimnaziją siuntę, kad mūsų visa inteligencija galėtų dabar būti lietuviška, kadangi vokiečiai germanizieravimu Lietuvių ne taip gvoltiškai pakiui eina kaip Rusai. Vokietijoje tur kožnas žmogus savo tiesas, ar jis būtų Lietuvis, ar Lenkas, ar Vendas, kad jis tik pasiprocevoja, tai jis ir gal į gauti jo mokslui ir įgalėjimui pritinkantį urėdą, kur jis nor.

Chronopolitanus.

Iš Paprusės. Suvalkų rėdyboj' beveik ant pat rubežiaus gyvena ukinikas V. Yra tai labai smarkus ir diktas ukinikas, toks ukinikas, kokių da ir dabar sunku pritikti Lietuvoje, o kokių prigulėtų būti kiekvienam lietuviui; yra tai paveizdas ukiniko, kurio pėdomis tur sekti visi kiti ukinikai. Matyt, kad jis užsiima ukia su didele meile, nes kaip ims pasakoti apie tą, ką jis naujo yra padaręs ir ką dar ketinas padaryti, tai tarytum visas virte verda. Dėl naudos skaitytojų aš čionai aprašysiu, kaip jis veda savo ukę, iš savo pusės nieko neduodamas ir nenuimdamas.

Iš visų skyrių ukės geriausiai pas jį stovi žemdarbystė. Žemdarbystė pas V. taip augštai pastatyta, jogiai daugiau beveik negalima reikalauti nuo ukiniko turinčio tiktai 75 margus lauko. Dėl išdirbimo lauko jis turi įsitaisęs geležines žagres dvejus vanagus (viėną su 15, o kitą su 9 dantimis), rinkiuotą volą dėl sutrynimo grumstų ir geležines akėčias. Su pagelba šitų visų padarų laukas visados gali būti gerai išdirbtas. Pudymas pas jį ariasi mažiausiai trissyk, o neretai ir keturis syk. Mėslo dėl įkretimo lauko niekadods nesigaili; jai savo mėslo pritrūksta, tai veža jį iš artymo miestelio ir verčia ant savo lauko. Ant sėklos jis paskiria grudus stambius ir bejokių žolių; dėlto jis turį įsitaisęs dvi mašinas: su viena, vadinama fuchteliu, jis gali atskirti stambius grudus nuo menkų, o su kita, tryjeriu, gali išrinkti iš sėklinių grūdų ik vienam visus kukalius ir vikius. Aišku, jai laukas gerai išdirbtas ir puikiai įmėztas o prietam dar gera sėkla užsėtas, tai ir javai turi užderėti. Ir tiesa, pas ukiniką V. yra javai visados puikesni, nė pas jo kaimynus; užpernai javai beveik visur neužderėjo, pas V. jie buvo gana geri; pernai-gi jis apturėjo javų beveik dusy k tiek, kaip kituose geruose metuose.

Visi darbai pas V. ėina labai sparčiai, nors ir šeimos jis ne per daug laiko (turi du bernus): jis visados anksčiau įvairius pasėja ir greičiau juos suvalo. Pavasaryj' jis visados anksčiau gali įeiti į lauką, nės tik pervaręs karta volu gali jau sėti. Pernai visą nedėlią prieš Žolinę, pagal naują gadynę (³/₁₅ Rugsjučio) jau visi javai pas jį buvo namiej' suvalyti, ir tiktai bulvės (rapukai) riogsojo dar ant lauko. Šimet apie ¹⁰/₂₂ Rugsėjo pas V. namiej' buvo rugiai, kviečiai, miežiai ir didesnė dalis avių (pas kitus ukinikus apie šitą laiką rugiai dar stovėjo ant lauko). Prie spartumo darbuose prisideda grėbiama mašina, nupirkta Kaune už 80 rs. Apart grėbiamos mašinos suskubina darbus susitarimas su vienu kaimynu, ateiti viens kitam į talką kiekviename svarbesniame darbe. Pernai, kaip buvo patys darbai pas V. atsiuntė jam į talką savo šeimyną kaimynas; kadagi V. apsidirbo, tai jo šeimyną su arkliais buvo talkoje pas kaimyną. Paprotis ateiti viens kitam į talką labai yra geras; jį tik pagirti galima, nės kiekvienas supranta, kad su talką greičiau galima atlikti kokį darbą, nės dirbant atskiriam. Malonu būtų, idant ir kiti perimtų šitą naudingą paprotį. Šimet, padėkime, pačiam darbymetyj' vienas kitam negalėjo ateiti į talką, nes iš priežasties lytaus mažai buvo laiko: už tai gi ukinikas V. samdė šimet daugiau darbinįkų, norėdams greičiau suvalyti javus, idant jie bestovėdami ant lauko nesudygtų (jo javų visai mažai tesudygo, išviso tik keletas vežimų).

Apart paminėtų jau ukiškų padarų V. turi įsitaisęs da šias mašinas: kuliamają akselinę ir dėl kapojimo runkelių gyvuliams. Kaip tik budavo V. įsitaisys kokią naują mašiną, visi kaimynai iš jo juokėsi, sakydami: „iš proto eina“. Bet vėliaus patys persitikrinę naudingumą tų mašinų, tolydžio jas skolina. Tiesa, ant mašinų ir kitų padarų ukinikui V. atsieina ant syk daug pinigų išdėti, bet jos visados užsimokės. V. pasakoja, kad grėbiama mašina pirmuose metuose jam užsimokėjo. Ve kaip tai buvo: vieną dieną apie pietus pradėjo lyg ukstytis, o čia ant lauko stovėjo doobilai; V. tuojaus išsiuntė vieną bernuką su mašina grėbti doobilus. o kiti tuojaus paskui juos vežė; netrukus ilgai visas dangus apsidebesiavo ir pradėjo smarkiai lyti, — likosi dar nesuvežta tik koku du vežimu; nuo to laiko lyjo be perstojimo taip ilgai, jogiai tuodu vežimu doobilų suvis supuvo; o kad ne mašina, tai su visais doobilais tas pats būtų atsitikęs. O panešančiame padėjime kiekvienam ukinikui atsitaiko buti. Kiekvienas diktesnis ukinikas turėtų įsitaisyti sav volą dėl trynimo grum-tu. grėbamąją mašiną, kuliamają, fuchtelį,

tryjerą ir k. Mažiaus turtingi ukinikai gulėtų keli susitarę nusipirkti rečiaus reikalingas mašinas, kaip volą, fuchtelį, tryjerą (grebiamąją ir kuliamają reikėtų įsitaisyti vienam arba daugiausiai dviem).

Su mėslu ukinikas V. elgiasi beveik lygiai taip, kaip tai buvo mano papasakota pirmutiniuose septyniuose num. permykšcio „U-o“. Yra pas jį įtaisyta mėslavietė arba mėžinys; yra taip-gi ir mėšlynas dėl mišinio; yra sutrynas, į kurį iš kiaulių tvarto subėga sutros. Iš arklių tvarto jis mėšla išmeta ant mėžinio arba išzverčia į galvijų tvartą. Penimių kiaulių tvartas išdrėbtas cementu; pas jas visados sausa, nes jų sutros subėga į rudyną. Ir kiaulių tvartas labai gudriai įtaisytas. V. įtaisė ir atskirą vietą dėl išėjimo, kur mėslą apiberia tolydžio smulkia durpa.

Užmokėjo už laikraščius.

Eigneris	4,50 Mk.
Didvyžus	4,50 „
Paukščio iš Amerikos	156,10 „
Tarnas	165,72 „
Miglaputis	60 rubl.
K. Obl.	25 „
Vlodimir	2 „
Pauliaus	12 „
Kėkštas	3 „

Gromatnyčia.

Per Vincaitį ant rankų tarno P. Mak. sudėjo.
K. Ant. Bl. 2 rs. už „V-a“ 90 m. (kitas 2 rs. pernai užmokėjo.
Klier. K. šis. 8 rs. už „V-a“ 90 ir 91 metų.
p. St. Rb. 7 rs. už „V-a“ ir „U-a“ 91 m.
Ant reikalų „Varpo“ ir „Ukiniko“ davė:
P. A. dešimtis rublių.
V. Kapsas šimta rublių.
Gabartukas tris rublius.
Krapštukas (išloštus kortomis) tris rublius.
Už parsikvietimą NN. „Varpo“ ir „Ukiniko“ 1891 metų.
K. Obl. užmokėjo dvidešimtis penkis rublius.

D. Peteraitis, Tilžėje,

Vokiškoje ulyčioje No. 14, (ant Kampo)

 Prisivelyją visokių apredų tavorų už labai piges prekas.

Įtalpa: Badas Maskolijoje. — Lietuvos grazybė (daina) — Tėvyniški varpai. — Senovės pinigai ir jų vardai pas Rusus ir Lietuvius — Archeologiškai-filologiški tyrinėjimai. Prusas. — Dorumas dvasiškai-sergančių. J. J. — Audiatur et altera pars. Šernas. — Apie išdirbinis iš tekito akmens. Bitaitis. — Korespondencijos. — Žinios iš Prūsų Lietuvos. — Pakvitavojimai. — Gromatnyčia. — Apgarsinimas.